

Motion till riksdagen 2018/19:3093

av Jonas Sjöstedt m.fl. (V)

med anledning av prop. 2018/19:100 2019 års ekonomiska vårproposition

1 Sammanfattning

Under de senaste decennierna har den rikaste procentens andel av de totala inkomsterna fördubblats. Samtidigt har de kroniskt sjukas och funktionsnedsattas ekonomiska standard försämrats och allt fler tvingas leva i ekonomisk utsatthet. Även de med jobb och hyfsade inkomster har halkat efter den ekonomiska eliten på grund av en alltmer urholkad välfärd, förfallen infrastruktur och sämre socialförsäkringar. Ojämligheten visar sig i medellivslängd, hälsa och uppväxtvillkor.

Dessutom har skattesystemets omfördelning från hög- till låginkomsttagare minskat under flera decennier. Sverige har minskat sin progressivitet och omfördelning mest av EU:s 15 kärnländer, och vi har därför det minst omfördelande skattesystemet från hög- till låginkomsttagare bland dessa länder. Med den takt inkomstskillnaderna växt riskerar vi att redan på 2030-talet gå förbi USA. Förmögenhetsfördelningen i vårt land är oerhört skev.

Vänsterpartiet vill se en ekonomisk politik som innebär att de rikaste får dela med sig och bidra efter förmåga, att välfärden stärks och byggs ut, att politiken når landsbygd och förorter, att tryggheten ökar och att vi hjälper varandra. Så bygger vi ett samhälle som håller ihop och där vi tar hand om varandra. Vänsterpartiet har en ekonomisk politik för förändring och jämlikhet.

Regeringens proposition visar tydligt att den ekonomiska politiken inte avses användas för att komma till rätta med ojämlikheten. Det är tydligt att S/MP-regeringen går åt höger och att den politik de tagit fram i 73-punktsuppgörelsen kommer att öka inkomstklyftorna i samhället och försvaga den ekonomiska utvecklingen. Inte minst visar aviseringarna om värnskatten, dvs. skattesänkningar för de mest välbeställda, på detta liksom alltför otillräckliga höjningar av statsbidraget till kommunsektorn och att ekonomiskt utsatta inte ser ut att kunna vänta sig några förstärkningar. Det faktum att regeringen väljer att inte lägga tillbaka centrala jämlikhetsreformer som försvunnit i och med att M/KD-budgeten gick igenom i riksdagen är ytterligare tecken på höger- vridningen. Priset för detta betalar unga och gamla i minskad tillgång till välfärden och nedpressad framtidstro.

I denna motion presenteras Vänsterpartiets förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken. Följande principer bör vara styrande för den ekonomiska politiken:

1. Klimatomställningen måste synas tydligt i den ekonomiska politiken. Offentliga investeringar ska öka i utbyggd järnväg och i tillgången till busstrafik, i förnybar energi, vattenförsörjning, fiber, laddinfrastruktur och ny teknik.
2. Det behövs ett nytt skattesystem som omfördelar från hög- till låginkomsttagare. Skattekvoten ska öka så att vi kan bygga ut välfärden med bättre kvalitet, inte bara bibehålla dagens kvalitet. Vård, skola och omsorg behöver tiotals miljarder de närmaste åren för att enbart klara dagens kvalitet.
3. Kapitalinkomster, stora förmögenheter, arv och höga inkomster ska beskattas mer än i dag. Låg- och medelinkomsttagare ska betala något mindre i skatt. Sjuka och arbetslösa ska betala samma skatt på en given inkomst som övriga i samhället.
4. Vi vill se systematiska och långsiktiga satsningar på förbättrade löner och arbetsvillkor inom vård och omsorg.
5. Vi måste kraftsamla kring bostadsbristen och genomföra ett bostadsprogram med statliga topplån till byggherrar, att staten bygger upp en egen kapacitet med ett eget byggbolag för att bygga energieffektiva hyresrätter med rimliga hyror och utökade investeringsstöd för byggande i hela landet.
6. Sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen ska stärkas. Alla kan vi ha oturen att bli sjuka eller förlora jobbet. Men i dag är regelverken alldeles för hårda och utestängande. Det leder till att många inte omfattas av försäkringarna eller får avslag på sina ansökningar om t.ex. sjukpenning eller sjukersättning. Det är inte rimligt. Därför föreslår vi att regelverken ändras och ersättningsnivåerna höjs. Ingen ska behöva känna ekonomisk utsatthet i en svår livssituation.
7. Skatteutjämningsystemet ska ses över. Boende i Dorotea eller Årjäng ska inte behöva betala betydligt mer i kommunalskatt än de boende i Danderyd eller Vellinge. Det är inte heller rimligt att tillgången till kommunal service, sjukvård och statlig service ska utarmas för att man bor på landsbygden. Tillgången till välfärd, service och infrastruktur måste stärkas på landsbygden och i förorterna.

2 Innehållsförteckning

1 Sammanfattning.....	1
2 Innehållsförteckning	3
3 Förslag till riksdagsbeslut.....	5
4 Det ekonomiska läget	5
4.1 Konjunkturläget	5
4.2 Utvecklingen på arbetsmarknaden.....	5
4.3 Ökad ojämlikhet.....	8
4.4 Utvecklingen i kommunsektorn.....	12
5 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken.....	13
5.1 Ekonomisk jämlikhet	13
5.2 Offentliga investeringar	15
5.3 Skattesystemets betydelse för omfördelning	15
5.4 Det finanspolitiska ramverket.....	16
6 Gemensam välfärd.....	18
6.1 Mer pengar till kommunsektorn	18
6.2 Stoppa vinstjakten i välfärden	19
6.3 Jämlik sjukvård med hög kvalitet	20
6.4 Stärkt äldreomsorg.....	21
6.5 Likvärdig skola	22
6.6 En mänsklig sjukförsäkring	23
6.7 Ett pensionssystem med pensioner som det går att leva på	24
6.8 LSS	24
6.9 Kultur för alla	25
7 Ett hållbart arbetsliv med plats för fler.....	26
7.1 Arbetsförmedling, utbildning och arbetsmarknadsåtgärder	26
7.2 Arbetslöshetsförsäkringen	28
7.3 Arbetstidsförkortning.....	29
7.4 Inkludering och antidiskriminering	30
8 Grön omställning	30
8.1 Klimatomställning	31
8.2 Energiomställning.....	32
8.3 Fossilfri transportsektor	33
8.4 Hållbara näringar och friska ekosystem	34
9 Bostäder.....	35
10 Det svikna Sverige.....	36
11 Ett rättvist skattesystem.....	37

11.1 Målen för skattepolitiken.....	37
11.2 Inkomstskatterna.....	38
11.3 Företagsskattefrågor	38
11.4 Kapital- och egendomsskatter.....	39
11.5 Miljöskatter.....	42

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner förslaget till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken (avsnitt 5–11 i motionen).
2. Riksdagen avslår den föreslagna ändringen av ändamål och verksamheter som ska innefattas i utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid samt utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning (avsnitt 9 i propositionen).

4 Det ekonomiska läget

4.1 Konjunkturläget

Efter en längre tids stark ekonomisk utveckling mattades den globala tillväxten av under tredje och fjärde kvartalet 2018, inte minst i euroområdet och i Kina. Tillväxten i global BNP beräknas minska jämfört med 2018 och landa strax under det historiska genomsnittet på 3,5 procent. Den ekonomiska utvecklingen i euroområdet tyngs av svag utveckling i bl.a. Tyskland och Italien. Den amerikanska tillväxten beräknas växla ned, om än från höga nivåer. Utvecklingen i Kina är osäker, även om det finns vissa tecken på att deras ekonomiska stimulanser håller på att få fäste. Sammantaget är det globala konjunkturläget osäkert, där utfallet och effekterna av brexit och de pågående handelsamtalen mellan USA och Kina är svårbedömda.

Utvecklingen på de finansiella marknaderna har kännetecknats av tvära kast den senaste tiden. Världens börser föll kraftigt under fjärde kvartalet i fjol, bl.a. som ett resultat av stigande räntor, främst i USA, och dystra tillväxtprognoser. Sedan vände allt i början av året, och börserna har i skrivande stund nästan hämtat tillbaka hela fallet under 2018. Det som framför allt fått börserna på bättre humör är en ganska drastisk omsvängning av den amerikanska centralbanken Fed Reserve. Från att ha signalerat om fortsatta räntehöjningar förefaller nu Fed ha tagit en paus beträffande räntehöjningarna.

Den svenska ekonomin är fortfarande stark, men konjunkturtoppen har passerats. Bostadsbyggandet väntas minska även under 2019 för att plana ut nästa år. Riksbankens expansiva penningpolitik har inneburit en rejäl kronförsvagning. Trots kronförsvagningen har överskottet i bytesbalansen minskat från ca 8 procent åren kring finanskrisen till 3,4 procent 2018. Vinstnivåerna i valutaexponerade branscher är dock alltså höga, varför det är svårt att se något generellt konkurrenskraftsproblem i svensk industri. De främsta orsakerna till de lägre bytesbalansöverskotten (som i sig inte är något negativt) förefaller snarare vara kapacitetsbegränsningar i exportindustrin och en hög importtillväxt i spåren av en stark inhemsk efterfrågan.

Den svenska arbetsmarknaden har varit stark under flera år, inte minst under 2018. Sysselsättningen väntas växa också under 2019, om än i betydligt långsammare takt. Med en fortsatt tillväxt av arbetskraften som inte möts av motsvarande uppgång i sysselsättningen väntas arbetslösheten stiga något i år och nästa år.

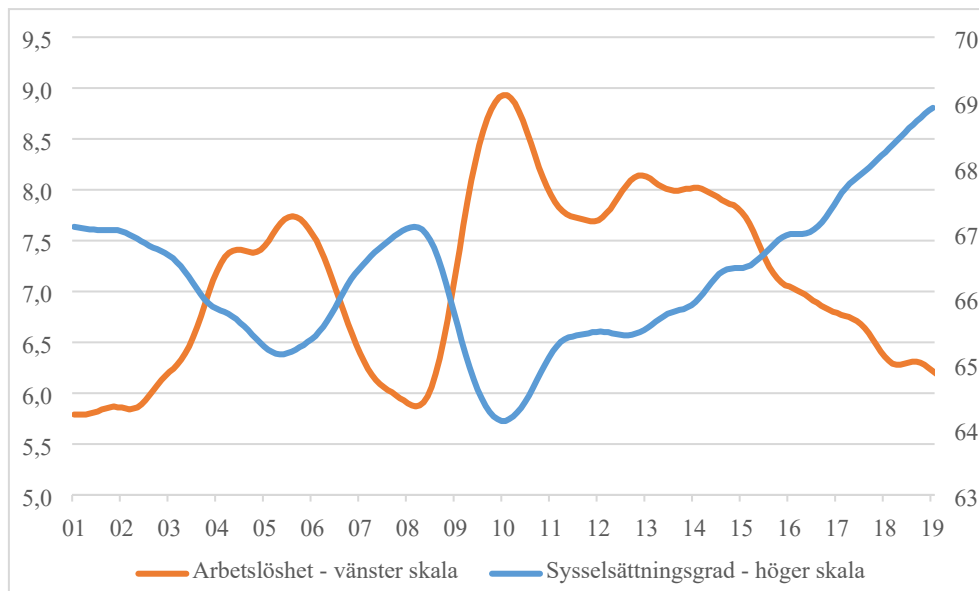
4.2 Utvecklingen på arbetsmarknaden

Sedan arbetsmarknaden bottenade i början av 2010 i spåren efter finanskrisen har arbetsmarknaden utvecklats starkt. Även under perioder av konjunkturrell avmattning

har arbetsmarknaden utvecklats förhållandevis väl. Framför allt har andelen sysselsatta, sysselsättningsgraden, utvecklats starkt och ligger för närvarande klart över nivåerna från början av 00-talet.

Figur 1 Sysselsättningsgrad och arbetslöshet, 2001–2019

Säsongrensad trend, månadsvärden

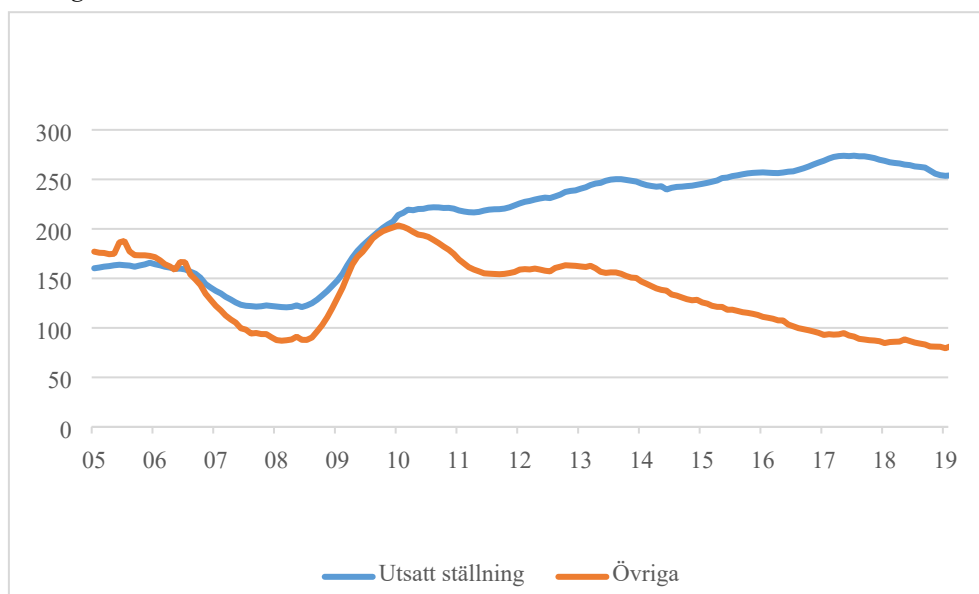

Källa: SCB (AKU).

Även arbetslösheten har sjunkit, men den ligger fortfarande på höga nivåer i ett längre historiskt perspektiv. Utvecklingen av den sammanlagda arbetslösheten döljer emellertid framväxten av en alltmer tudelad arbetsmarknad. En växande andel av de arbetslösa tillhör de grupper som enligt Arbetsförmedlingen är "utsatta". Med utsatta grupper menas de grupper som historiskt haft en svag ställning på arbetsmarknaden. Dessa grupper är äldre (55–64 år), utomeuropeiskt födda, individer med som mest förgymnasial utbildning samt personer med funktionsnedsättning.

Figur 2 Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen, tusental

Säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

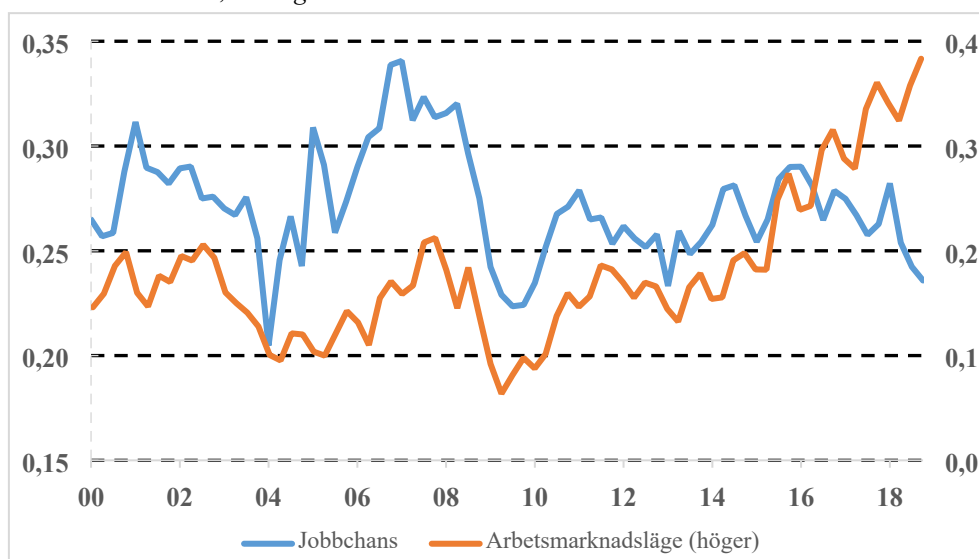
Figuren ovan visar antalet inskrivna vid Arbetsförmedlingen fördelat i kategorierna ”utsatt ställning” och ”övriga”. Som framgår av figuren har arbetslösheten för gruppen övriga minskat kraftigt sedan 2010. Arbetslösheten i denna grupp närmar sig nivåer som tidigare brukade beskrivas som full sysselsättning. Utvecklingen för de grupper som har en utsatt ställning på arbetsmarknaden har inte varit fullt lika bra. Antalet arbetslösa i denna grupp har tvärtom ökat sedan 2009. Framför allt har antalet arbetslösa ökat i grupperna utomeuropeiskt födda och nyanlända. Men ökningen i dessa grupper handlar inte om att andelen arbetslösa i dessa grupper ökat, utan att de blivit fler, vilket i sin tur beror på en hög flykting- och anhöriginvandring under de senaste 10 åren. Andelen arbetslösa bland utrikes födda har tvärtom gått ned och sysselsättningsgraden gått upp under en längre tid. Sysselsättningsgraden bland utrikes födda är också förhållandevis hög i Sverige vid en internationell jämförelse, särskilt när man beaktar att andelen flyktingar bland de utrikes födda är hög i Sverige.

Sammantaget visar statistiken ändå på en utveckling mot en tudelad arbetsmarknad där vissa grupper har betydligt lägre jobbchanser än andra. Detta ställer nya krav på arbetsmarknadspolitiken. Många av de arbetslösa saknar i dag grundläggande utbildning i form av gymnasieexamen. Arbetsförmedlingen bör därför ges större möjligheter att anvisa arbetssökande till olika former av yrkesutbildningar inom yrkesvux, yrkes- högskola och högskola. M/KD-budgetens besparingar på Arbetsförmedlingen, som regeringen valt att behålla, kommer att få allvarliga konsekvenser för dessa grupper.

Den svenska arbetsmarknaden har också under en längre tid kännetecknats av växande matchningsproblem. Ett sätt att mäta hur väl matchningen på arbetsmarknaden fungerar är att relatera arbetsmarknadsläget till sannolikheten för arbetslösa att få jobb. Arbetsmarknadsläget definieras som antalet lediga jobb i förhållande till de arbetslösa. Jobbchansen visar andelen arbetslösa som under ett kvartal gått till sysselsättning. Det normala sambandet mellan dessa är att jobbchanserna ökar i takt med att arbetsmarknadsläget förbättras. I figuren nedan ser man en trendmässig förbättring av arbetsmarknadsläget från sommaren 2009 och framåt. Men jobbchanserna har inte ökat i samma utsträckning. De har tvärtom trendmässigt legat ganska konstant sedan 2010. Detta indikerar att matchningsfunktionen på arbetsmarknaden har försämrats.

Figur 3 Jobbchans och arbetsmarknadsläge

Andel av arbetslösa, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget, mars 2019.

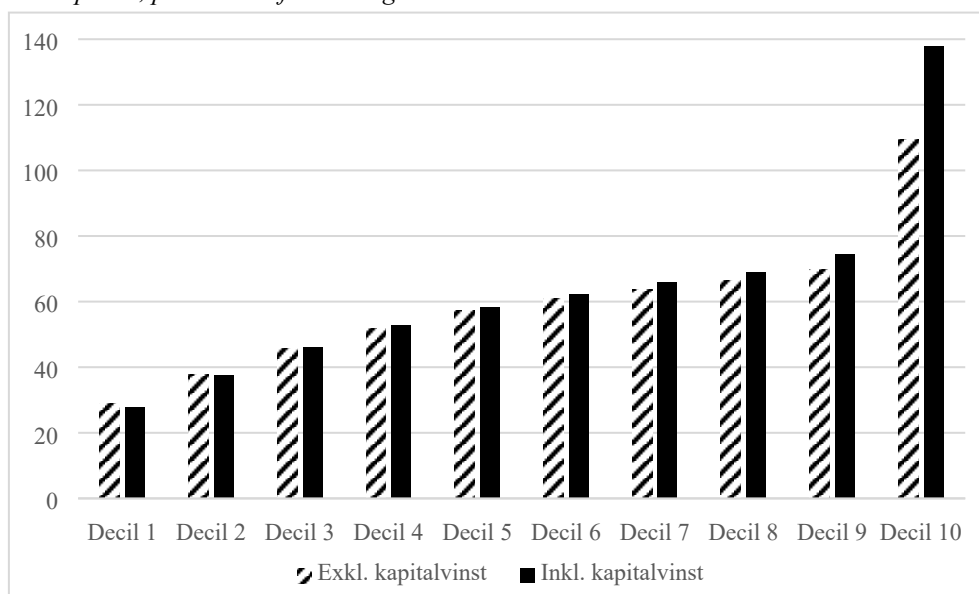
Försämrade matchning har resulterat i att många företag uppger att de har svårt att hitta personal med efterfrågad kompetens. Detta har särskilt gällt inom tillverkningsindustrin och vissa tjänstebranscher samt för yrken som datakonsulter, arkitekter och tekniska konsulter. I takt med att konjunkturen mattas av väntas också bristtalen sjunka, om än från höga nivåer.¹ Problemen med matchningen på arbetsmarknaden visar att arbetsmarknadspolitiken behöver bli bättre. Mer resurser behöver satsas på utbildning och kunskapshöjande insatser som rustar de arbetssökande för att bättre möta arbetsmarknadens efterfrågan.

4.3 Ökad ojämlikhet

Den ekonomiska ojämlikheten har ökat i de flesta västländer under de senaste 25 åren. Sverige är inget undantag, tvärtom. Faktum är att Sverige är det OECD-land där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet.² I figuren nedan visas förändringen av de disponibla inkomsterna (såväl inklusive som exklusive kapitalinkomster) per decilgrupp mellan 1991 och 2017.

Figur 4 Förändring av disponibel inkomst per k.e., inkl. kapitalvinst, 1991–2017

Fasta priser, procentuell förändring.

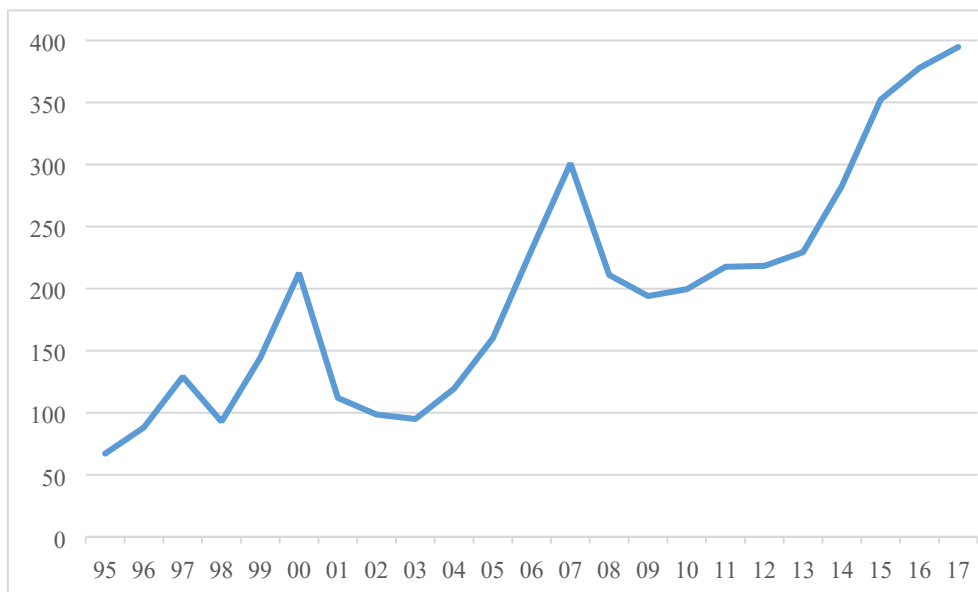
Källa: SCB.

Som framgår av diagrammet har inkomsterna i de övre inkomstskikten ökat betydligt mer jämfört med de lägre inkomstskikten. Inkomsterna (inkl. kapitalvinster) i de två översta decilgrupperna har ökat med 74,6 procent respektive 137,9 procent under perioden, medan inkomsterna i de två lägsta grupperna endast har ökat med 27,7 respektive 37,7 procent. Av figuren går det också att utläsa att inkomstskillnaderna ökar mer när kapitalvinster ingår i inkomstmättet. Detta är framför allt tydligt i den översta decilen. Inkomsterna från kapital har ökat markant sedan mitten av 90-talet och uppgick 2017 till 395 miljarder kronor (se figur 5 nedan).

¹ KI, Konjunkturläget, mars 2019.

² OECD (2015), In It Together – Why Less Inequality Benefits All. Jämförelseåren i studien är 1985 och 2013 (eller det senaste året då data finns tillgängliga).

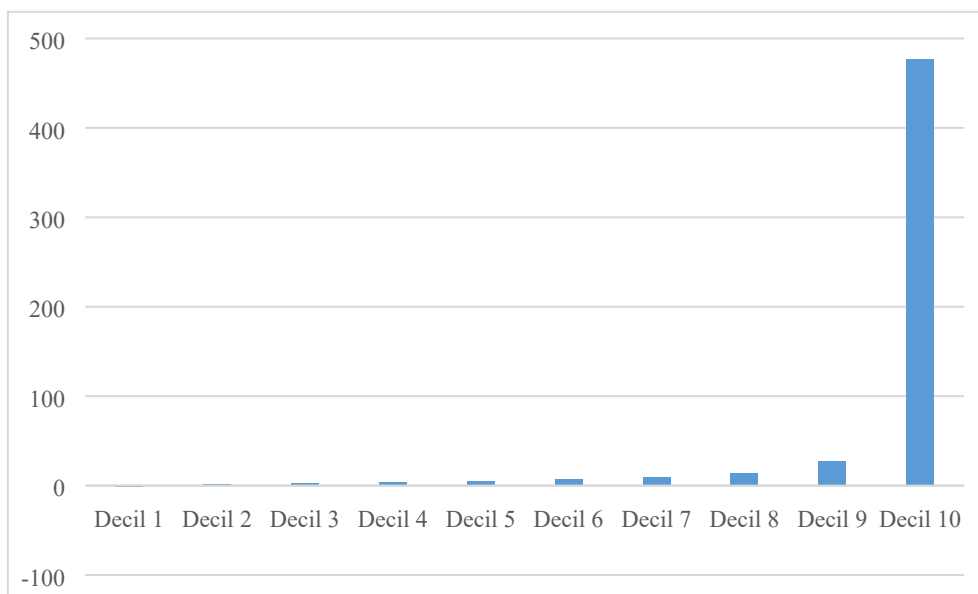
Figur 5 Inkomst av kapital, 1995–2017, mdkr, 2017 års priser

Källa: SCB.

Kapitalinkomsterna är väldigt koncentrerade till den översta inkomstdecilen. Som framgår av figuren nedan går ca 90 procent av kapitalinkomsterna till den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna. Bryter man ned fördelningen av kapitalinkomsterna inom denna grupp framgår att det mesta går till den hundradel av befolkningen som har högst inkomster. Av Sveriges totala kapitalinkomster 2017 går över 50 procent till den rikaste hundradelen. I Konjunkturrådets (SNS) rapport för 2018 görs bedömningen att ungefär hälften av de ökade klyftorna sedan 1995 kan härledas till kapitalinkomsterna.³ Kapitalinkomsterna är också ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, där kvinnornas andel av de totala kapitalinkomsterna uppgår till ca 30 procent.⁴

Figur 6 Inkomst av kapital per decil, 2017, tkr

Källa: SCB.

³ SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, Kapitalbeskattningens förutsättningar.

⁴ Ownershift (2019), Vem äger Sverige?.

Inkomstutvecklingen i den nedre delen av inkomstfördelningen förklarar också en del av den ökade ojämlikheten. I dessa inkomstkikt utgör transfereringarna en större andel av inkomsten än i de högre inkomstkikten. Och, som framgår av tabell 1 nedan, har dessa inte ökat lika snabbt som lönerna. Ett värde på t.ex. 0,8 visar att ersättningen ökat 20 procent mindre än inkomstindex. Ersättningarna i de flesta transfereringssystemen har utvecklats sämre än lönerna mellan 1995 och 2015. Efter 2015 har tak och ersättningsnivåer i flera av försäkringarna höjts, i flertalet fall som ett direkt resultat av Vänsterpartiets medverkan i budgetförhandlingarna. Men den allmänna bilden består; värdet av de flesta socialförsäkringarna har urholkats över tid. Den bilden bekräftas av Försäkringskassans statistik; se figur 7 nedan som visar hur utgifterna för socialförsäkringen utvecklats i förhållande till BNP.

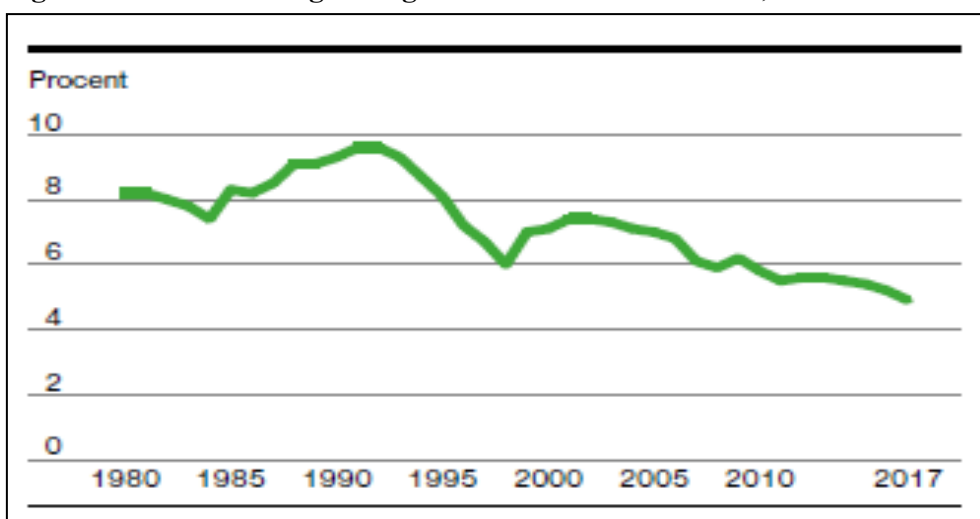
Tabell 1 Förändring av ersättningen 1995–2015 i ett urval av transfereringssystem

Transferering	Förändring i förhållande till inkomstindex
Lägsta dag ersättning i a-kassa	0,7
Högsta dag ersättning i a-kassa	0,8
Sjukpenning, tak	0,6
Föräldraförsäkring, tak	0,6
Föräldraförsäkring, grundnivå*	0,9
Föräldraförsäkringen, lägstanivå**	1,5
Garantipension***	0,8
Sjukersättning, garantinivå**	0,8
Barnbidrag, grundbelopp	0,7
Ekonomiskt bistånd****	0,9
Studiemedel*****	0,8

*) Avser 2002–2015. **) Lägstanivån likställs med de garantidagar som fanns före 2002. ***) Avser 2003–2015. ****) Avser 1998–2015, ekonomiskt bistånd för en ensamstående förälder med två barn. *****) Avser 1999–2015.

Källa: VP17, bilaga 2, s. 17.

Figur 7 Socialförsäkringens utgifter i förhållande till BNP, 1980–2017

Källa: Försäkringskassan (2018), Socialförsäkringen i siffror 2018.

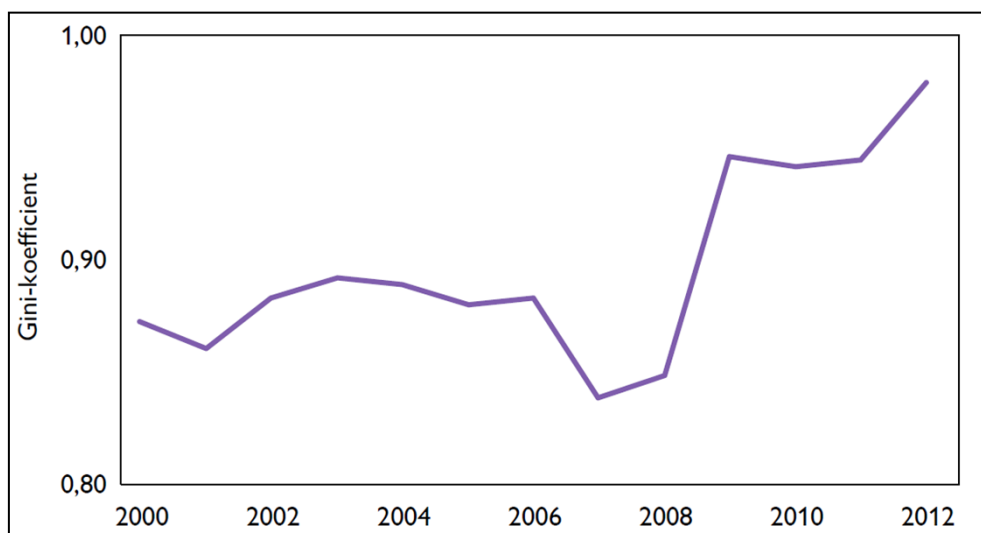
Att inkomsterna i den nedre delen av inkomstfördelningen växt relativt långsamt syns också i statistiken över andelen relativt fattiga. Med relativt fattiga avses personer med

inkomster som understiger 60 procent av medianinkomsten. År 1991 uppgick andelen relativt fattiga till 7,3 procent av befolkningen. År 2017 hade denna grupp vuxit till 14,9 procent.⁵

De ökande inkomstskillnaderna påverkar naturligtvis förmögensfördelningen. Dessa är betydligt mer ojämlikt fördelade än inkomsterna. Den rikaste tiondelen äger ca 60 procent av alla förmögenheter, och den rikaste 0,001 procenten äger ca 6 procent av den privata förmögenheten.⁶ I figuren nedan, från SNS:s Konjunkturrapport 2018, visas förmögensfördelningen i Sverige 2000–2012, mätt som Gini-koefficientens utveckling.⁷ Som framgår av figuren var förmögensfördelningen förhållandevis konstant i början av 00-talet, för att sedan öka markant med start under 2008–2009. Rapportförfattarna menar att huvudförklaringen till ökningen ligger i stigande bostadspriser. De poängterar också att det är svårt att dra några säkra slutsatser om förmögensfördelningen på grund av brister i förmögensstatistiken.

Förmögensfördelningen är också kopplad till kön. Tankesmedjan Ownershift har studerat detta. De finner att män kontrollerar 66 procent av det privata aktieinnehavet, 62 procent av den privatägda skogen och 71 procent av jordbruksfastigheterna.⁸

Figur 8 Förmögensfördelningen i Sverige 2000–2012 (Gini-koefficient)

Källa: SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, Kapitalbeskattningens förutsättningar.

Den ökade ojämlikheten är främst ett resultat av politiska beslut. Avregleringen av finansmarknaderna på 1980-talet, den stora skattereformen, 90-talskrisen och den därpå följande budgetsaneringen, pensionsreformen, slopade eller minskade skatter på förmögenheter, arv, gåvor, fastigheter och kapitalinkomster, urholkade och försämrade socialförsäkringssystem, liberaliserad arbetsmarknad, försvagade fackförbund och sex stycken jobbskatteavdrag har alla bidragit till ökade klyftor.

Den förda penningpolitiken sedan finanskrisen kan också ha bidragit till ökade klyftor. Den expansiva penningpolitiken med låga räntor och s.k. kvantitativa lättnader har varit nödvändig ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv och för att värna

⁵ SCB.

⁶ SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, Kapitalbeskattningens förutsättningar.

⁷ Gini-koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1. Om Gini-koefficienten antar värdet 1, betyder det att 1 person (i Sverige) äger 100 % av den sammanlagda förmögenheten.

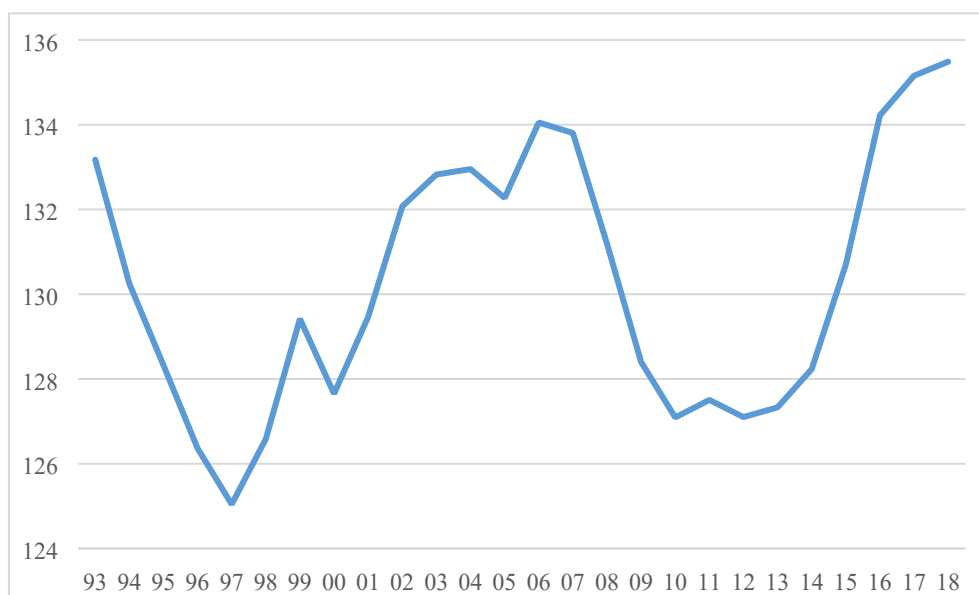
⁸ Ownershift (2019), Vem äger Sverige?.

inflationens målet. Men den har också bidragit till att blåsa upp tillgångspriser och gjort det lönsamt för företag att låna till återköp av aktier i de egna bolagen, vilket bl.a. gynnat aktieägarna i bolagsledningarna.

4.4 Utvecklingen i kommunsektorn

Sysselsättningen i kommunsektorn utvecklades väl under förra mandatperioden. Figuren nedan visar hur den kommunfinansierade sysselsättningen har utvecklats per invånare sedan början av 1990-talet. Som framgår av figuren föll sysselsättningen brant i början av 1990-talet som en följd av 90-talskrisen och den därpå följande budgetsaneringen. Sysselsättningen per invånare bottnade omkring 1997 och steg sedan trendmässigt till 2006. Den kommunfinansierade sysselsättningen utvecklades sedan svagt under den borgerliga regeringsperioden. Mellan 2006 och 2014 sjönk den per invånare med 4,2 procent. Utvecklingen var ett resultat av finanskrisen och av att den borgerliga regeringen prioriterade skattesänkningar före pengar till välfärden. En annan förklaring var att antalet timmar per sysselsatt ökade under perioden, t.ex. i form av att personer som arbetade deltid gick upp i arbetstid. Mellan 2014 och 2018 ökade den kommunfinansierade sysselsättningen per invånare med 5,7 procent.

Figur 9 Kommunfinansierad sysselsättning per 1 000 invånare, 1993–2018

Källa: VP18.

Framöver står kommunsektorn inför mycket stora utmaningar. Det handlar främst om den sedan några år förändrade demografiska utvecklingen. Andelen äldre ökar samtidigt som det kommer att ske en stor ökning av antalet elever i grundskolan. För att få perspektiv på de kommande behoven kan vi studera hur de demografiskt betingade utgifterna ökat historiskt. Mellan 1980 och 2005 ökade dessa med i genomsnitt ca 0,5 procent per år. Under 2000-talet fram till 2016 ökade de med ca 0,7 procent i genomsnitt. Medan prognosen för 2019–2022 är att de i genomsnitt kommer att öka med ca 1,3 procent per år.⁹

⁹ SKL, Ekonomirapporten december 2018 och VP17.

Även på inkomstsidan väntas en ofördelaktig utveckling de närmaste åren, vilket gör kommunsektorns situation än mer prekär. Mellan 2007 och 2018 ökade kommunsektorns reala skatteunderlag med i genomsnitt 1,5 procent per år. Det var nästan en fördubbling mot den föregående konjunkturcykeln (2000–2007). Den goda utvecklingen av skatteunderlaget 2007–2018 berodde på en rad olika faktorer. Perioden innefattade en konjunkturrell återhämtning efter finanskrisen 2008–2009. Till det ska läggas att befolkningen i arbetsför ålder ökade förhållandevis snabbt samtidigt som sysselsättningsgraden steg. För perioden 2018–2022 väntas det reala skatteunderlaget sjunka tillbaka till en tillväxttakt på i genomsnitt 0,7 procent.¹⁰ Kombinationen av en svag utveckling av skatteunderlaget och stigande utgifter på grund av den demografiska utvecklingen sätter kommunsektorn under ekonomisk press de kommande åren.

5 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken

5.1 Ekonomisk jämlikhet

I takt med den ökade ojämlikheten har det kommit en rad nya forskningsresultat om orsakerna bakom den ökande ojämlikheten och dess effekter. Thomas Piketty identifierar i sin banbrytande bok *Kapitalet* i det tjugoförsta århundradet att avkastningen på kapital trendmässigt är större än tillväxttakten i ekonomin, och att när avkastningen på kapital är större än den ekonomiska tillväxten kommer, allt annat lika, ojämlikheten i samhället att öka. Till denna ekonomiska mekanism lyfter Piketty fram förändrade skatteregler och avreglerade finansmarknader som politiska beslut som ytterligare ökat ojämlikheten.

Ett annat banbrytande verk om ojämlikheten och dess effekter ges i boken *Jämlikhetsanden* av R. Wilkinson och K. Pickett. Författarna går igenom och sammanställer 40 års forskning om ojämlikhet, hälsa och sociala problem. I boken visar de på en stark koppling mellan ojämlikhet och en rad olika sociala och hälsorelaterade indikatorer. När ojämlikheten ökar tenderar skolresultat, förväntad livslängd, social rörlighet, psykisk ohälsa, droganvändning, tonårsfödslar, fetma och kriminalitet att utvecklas negativt. I sin analys betonar Wilkinson och Pickett människan som social varelse, vars självuppfattning och välmående delvis beror på hennes ställning i den sociala hierarkin. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi i ett samhälle ser på varandra.

På senare tid har också allt fler ekonomer och institutioner visat att ökad ojämlikhet påverkar den ekonomiska tillväxten negativt. OECD uppskattar i en rapport att den ökade ojämlikheten har minskat den sammanlagda BNP-tillväxten med 4,7 procentenheter mellan 1990 och 2010 i en studie över 19 OECD-länder.¹¹ För Sveriges del finner en annan OECD-studie att den ökade ojämlikheten har minskat den sammanlagda BNP-

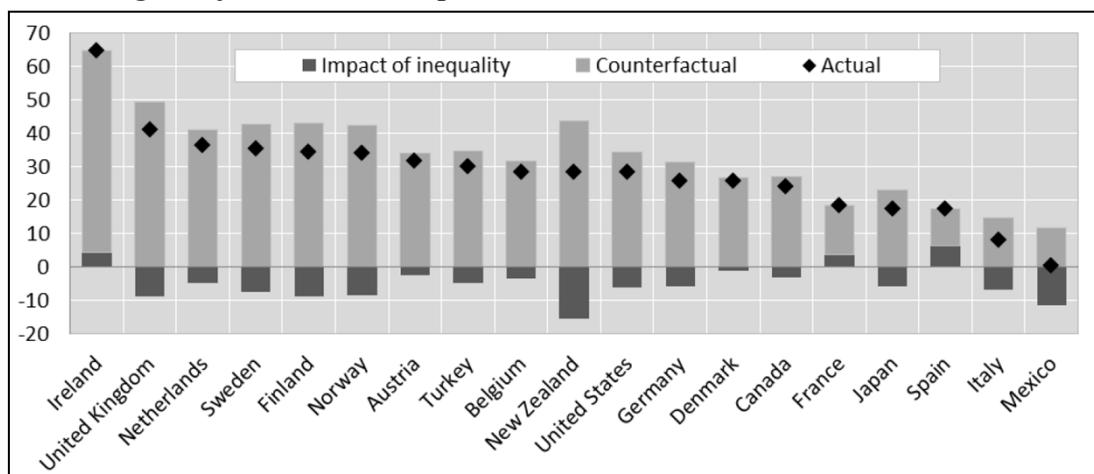
¹⁰ Ibid.

¹¹ OECD (2015), *In It Together – Why Less Inequality Benefits All*.

¹² Cingano, F. (2014), *Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 163.

tillväxten med hela 7 procentenheter mellan 1990 och 2010, se figur 10 nedan.¹² Även en IMF-rapport finner ett starkt samband mellan ökad ojämlikhet och minskad tillväxt.¹³

Figur 10 Effekt på den kumulativa tillväxten, BNP/capita, 1990–2010 till följd av förändringar i ojämlikhet under perioden 1985–2005

Källa: Cingano, F. (2014), Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth.
 Anm.: ”Actual” är den faktiska tillväxten. ”Impact on inequality” (på tillväxten) är baserat på förändringar i ojämlikhet i OECD-länder för perioden 1985–2005. ”Counterfactual” är skillnaden mellan de två.

Figuren ovan visar den uppskattade effekten av förändrad ojämlikhet under perioden 1985–2005 på den samlade ekonomiska tillväxten per capita för perioden 1990–2010. Som framgår av figuren bedöms förändringar i ojämlikheten ha minskat tillväxten i de flesta av de studerade länderna. Sverige hör till de länder där den ökade ojämlikheten påverkat tillväxten förhållandevis mycket. Noterbart tidsperioden för förändringar av ojämlikheten är, som nämnts ovan, 1985–2005. Därefter har den ekonomiska ojämlikheten i Sverige fortsatt att öka, varför det finns skäl att tro att effekterna på tillväxten i dag är än större.

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att ett samhälle har mycket att vinna på att driva en politik för ökad jämlikhet. Detta kommer att prägla Vänsterpartiets politik. Full sysselsättning och ökad jämlikhet är de övergripande målen för Vänsterpartiets ekonomiska politik. Tryggheten på arbetsmarknaden ska värnas genom stärkt arbetsrätt. Skattepolitiken ska läggas om med höjd skatt på höga inkomster och sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare. Skatt på förmögenheter, arv och gåvor ska införas samtidigt som miljöskatterna skärps. Socialförsäkringarna ska stärkas. Den som blir sjuk ska inte behöva gå från hus och hem och när man blir gammal ska man ha en pension som det går att leva på. I denna motion drar vi också upp riktlinjerna för en stor satsning på välfärden. Skolan ska vara likvärdig och ge alla elever samma möjligheter till en bra utbildning. Hur mycket elever lär sig beror i dag alltmer på vilken skola de hamnar i och vilka föräldrar de har. Så behöver det inte vara. I denna motion presenterar vi också riktlinjerna för en ny bostadspolitik. Alla människor ska ha möjlighet till ett eget hem till en rimlig kostnad. Så är det inte i dag i bostadsbristen i Sverige. Bristen på bostäder begränsar människors frihet och i förlängningen samhällets utveckling. Vänsterpartiet vill bygga bort bostadsbristen. För detta krävs en aktiv statlig bostadspolitik. Riktlinjerna för en ny klimatpolitik presenteras, baserad på klimaträttvisa och insikten

¹³ Ostry, J. D., A. Berg & C. G. Tsangarides (2014), Redistribution, Inequality, and Growth, IMF Staff Discussion Note.

om att utsläppen växer med inkomsten; höginkomsttagare släpper ut mer än de som tjänar mindre.

5.2 Offentliga investeringar

Offentliga investeringar är av avgörande betydelse för såväl näringslivets utveckling som för kvaliteten på den offentliga konsumtionen i form av t.ex. välfungerande sjukhus och skolor. Genom offentliga investeringar i infrastruktur, exempelvis i form av ökat banunderhåll och nya järnvägsspår, förbättras näringslivets transporter samtidigt som miljöpåverkan kan minska. Genom investeringar i utbildning och forskning får näringslivet tillgång till kvalificerad arbetskraft med rätt utbildning och kan vidareutveckla nya produkter och tjänster. Investeringar i nya bostäder bidrar till att folk kan flytta dit jobben finns och ökar företagets möjligheter att rekrytera den kompetens som efterfrågas. Utöver dessa långsiktiga effekter är offentliga investeringar den mest effektiva sysselsättningspolitiken på kort sikt.

Investeringar i välfärden i form av t.ex. utbildning och sjukvård som inte produceras eller konsumeras utifrån marknadens logik utan i stället fördelas efter behov är helt avgörande för ett jämlikt samhälle och för att personer från olika ekonomiska och sociala bakgrunder ska kunna konkurrera på arbetsmarknaden på någorlunda jämlika villkor. Väl fungerande välfärdstjänster är också avgörande för ett jämställt samhälle. Om de gemensamma omsorgstjänsterna inte byggs ut i takt med ökande behov kommer i stället behovet av oavlönat omsorgsarbete fortsätta att öka. All erfarenhet visar att det i praktiken innebär minskat utrymme för avlönat arbete för kvinnor. Investeringar i barn- och äldreomsorgen stärker kvinnors arbetsutbud, kvinnors inkomster och svensk ekonomi.

Klimatförändringarna är vår tids ödesfråga. Detta ska märkas i den ekonomiska politiken. De offentliga investeringarna ska öka i utbyggd järnväg, kollektivtrafik, förnybar energi, energieffektivisering, laddinfrastruktur m.m.

5.3 Skattesystemets betydelse för omfördelning

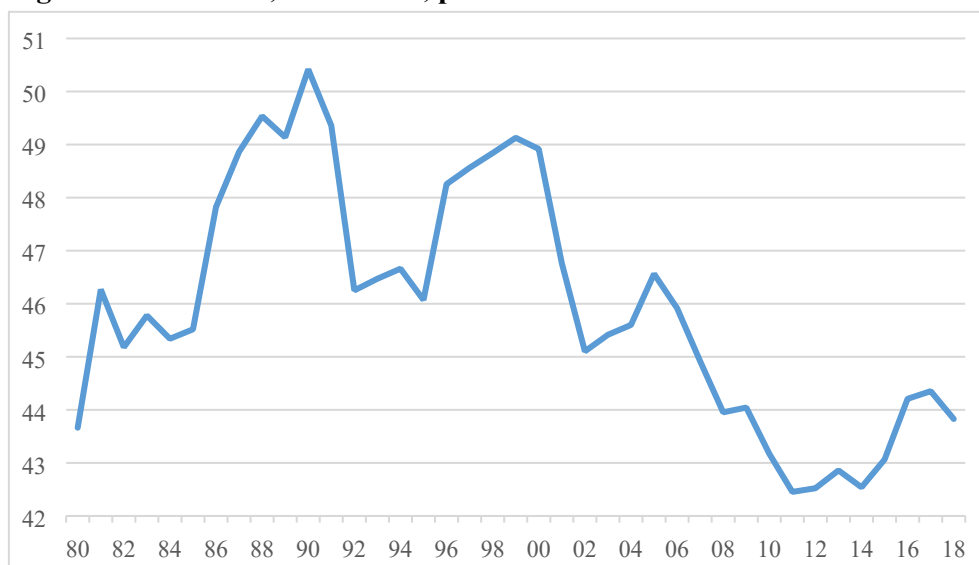
En viktig förklaring till den ökande ojämlikheten som beskrevs i avsnitt 4.3 är skattesystemets utveckling. En studie från Euromod har analyserat skattesystemets omfördelnde effekter inom EU.¹⁴ Rapporten har 1999 och 2008 som jämförelseår och omfattar ländernas direkta skatter (indirekta skatter som t.ex. moms ingår således inte i studien). Analysen visar att Sverige under denna period gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till att ha det minst omfördelnde skattesystemet inom EU:s ”kärnländer”.¹⁵ År 2005 avskaffades såväl arvs- som gåvoskatten, 2007 avskaffades förmögenhetsskatten och 2008 avskaffades fastighetsskatten. Dessa förändringar torde vara en starkt bidragande orsak till att det svenska skattesystemets utjämnande effekter har minskat så markant. Sverige är i dag ett av mycket få länder som vare sig har skatt på arv, gåvor eller förmögenheter eller en fastighetsskatt som är kopplad till taxeringsvärdet.

¹⁴ Verbist, G & Figari, F (2014), The Redistributive Effect and Progressivity of Taxes Revisited: An International Comparison across the European Union, Euromod Working Paper No. EM 6/14.

¹⁵ Studien omfattar de 15 länder som ingick i EU 1998.

Till dessa förändringar ska bl.a. läggas att bolagsskattesatsen har sänkts i flera steg och att skatten på förvärvsinkomster har sänkts med över 110 miljarder kronor genom de olika jobbskatteavdragen. Dessutom har skattereglerna för delägare i fåmansföretag (de s.k. 3-12-reglerna) gjorts mer förmånliga, vilket framför allt har gynnat den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna. Delar av ovannämnda skatteförändringar har genomförts efter 2008, varför det finns skäl att tro att skattesystemets omfördelningseffekter minskat ytterligare. Sammantaget har det svenska skatteuttaget minskat förhållandevis mycket under de senaste 20–30 åren, se figur 11 nedan. Som exempel kan nämnas att hade skattekvoten förra året varit densamma som i början av 00-talet hade skatteinkomsterna varit drygt 240 miljarder kronor högre.

Figur 11 Skattekvot, 1980–2018, procent av BNP

Källa: SCB.

I avsnitt 5.1 kunde vi konstatera att den ökade ojämlikheten för med sig negativa effekter på en rad sociala och hälsorelaterade områden. Internationella organisationer som t.ex. OECD och IMF har därtill visat att den ökande ojämlikheten påverkat den ekonomiska tillväxten negativt. Skattesystemet måste därför göras om så att det ökar jämlikheten och därmed också tillväxten.

5.4 Det finanspolitiska ramverket

Det finanspolitiska ramverket består främst av överskottsmålet, skuldankaret, systemet med utgiftstak och det kommunala balanskravet. Överskottsmålet infördes successivt under andra halvan av 1990-talet. Till en början stod Vänsterpartiet bakom överskottsmålet för vi menade att det var viktigt att få ned statsskulden som hade ökat kraftigt som ett resultat av 1990-talskrisen. Statsskulden kom ned fort och omkring 2005/2006 framförde Vänsterpartiet i förhandlingar med den dåvarande socialdemokratiska regeringen att överskottsmålet borde ersättas med ett balansmål, dvs. att de offentliga finanserna skulle vara i balans över en konjunkturcykel. I början var vi ganska ensamma i kritiken mot överskottsmålet, men allteftersom tiden gick anslöt allt fler ekonomer och fackförbund till vår kritik. År 2015 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppgiften att göra en översyn av målet för de offentliga finanserna. Inom

ramen för kommitténs arbete slöts en politisk överenskommelse sommaren 2016 mellan sju partier som innebar att överskottsmålet sänktes från 1 procent till 0,33 procent av BNP över en konjunkturcykel. Överenskommelsen innebar också att det finanspolitiska ramverket kompletteras med ett s.k. skuldankare för den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld. Nivån sattes till 35 procent av BNP. Skuldankaret är inget tak eller ett operativt mål utan en riktlinje för den offentliga skulden. Vänsterpartiets ingångsvärde i förhandlingarna var att överskottsmålet borde ersättas med ett balansmål. Vi nådde inte ända fram, det blev 0,33 procent, men överenskommelsen var ändå ett steg i rätt riktning och något vi därför kunde ställa oss bakom. En annan del i överenskommelsen innebär att nivån på överskottsmålet ska ses över med jämna mellanrum. Vänsterpartiet anser att nivån på målet för de offentliga finanserna bör justeras ned till balans över en konjunkturcykel vid nästa översyn. Denna översyn kan med fördel ske inom ramen för att hitta en finansieringslösning för utbyggnaden av nya stambanor för höghastighetståg.

Det finns generellt sett inte något egenvärde i att lånefinansiera utgifter. Det viktiga är att nödvändiga investeringar kan genomföras när det finns behov och tillgängliga reala resurser. Självpåtagna finansiella restriktioner som försvårar eller omöjliggör rationella investeringar bör då undgås eller förändras. Saldot i de offentliga finanserna kan och bör också ges en konjunkturrell stabiliseringseffekt. I en lågkonjunktur kan man låta de offentliga finanserna gå med underskott för att på så sätt hålla efterfrågan uppe. På lång sikt bestäms välståndet av hur tillgängliga resurser organiseras, används och fördelas på ett produktivt sätt. I denna motion presenterar vi riktlinjerna för en ny skattepolitik som ska finansiera de stora samhällsinvesteringar i infrastruktur, bostäder och klimat- och energiomställning som vi föreslår.

Systemet med 3-åriga utgiftstak är onödigt stelbent. För att vara säker på att ha handlingsutrymme i framtiden och att framtida utgiftstak inte kommer att hindra en aktiv finans- och arbetsmarknadspolitik i händelse av en större ekonomisk kris bör utgiftstaken sättas på en nivå som skapar tillräckligt stora budgeteringsmarginaler för att hantera denna osäkerhet. Men stora budgeteringsmarginaler innebär samtidigt att utgiftstakens styrande roll i budgetprocessen urholkas. För att komma till rätta med det nuvarande systemets inneboende brister föreslår Vänsterpartiet att utgiftstaken endast sätts för det kommande budgetåret. Med en tidshorisont på ett år behövs inte lika stora säkerhetsmarginaler, vilket innebär att utgiftstakens styrande funktion stärks. Ettåriga utgiftstak ökar samtidigt flexibiliteten i finanspolitiken i och med att utgiftstaken kan anpassas till konjunkturläget.

Kommunernas balanskrav infördes år 2000. Balanskravet innebär att varje kommun och landsting måste upprätta en budget för nästa kalenderår där intäkterna överstiger kostnaderna. Kommunernas intäkter och utgifter är mycket konjunktur känsliga. Vid en lågkonjunktur försvagas kommunernas finanser snabbt till följd av vikande skatteintäkter och stigande utgifter för t.ex. ekonomiskt bistånd. Om inte statsbidragen till kommunsektorn ökar i motsvarande mån kommer många kommuner och landsting att ställas inför valet att antingen skära ned på kostnaderna, vilket ofta betyder färre anställda, eller höja kommunalskatten. Oavsett vilket val kommunerna och landstingen gör kommer deras beslut att förvärra lågkonjunkturen – balanskravet för kommunsektorn är med andra ord procykliskt. Denna utformning av kommunsektorns balanskrav är svårbegriplig och skadar såväl kommunernas verksamhet som en god och balanserad samhällsekonomisk utveckling. Vänsterpartiet föreslår därför att

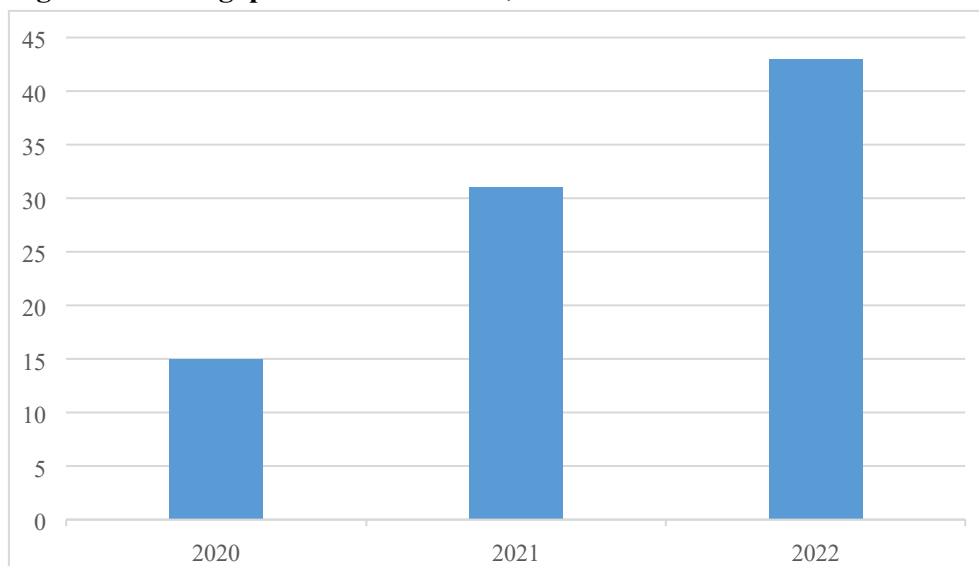
kommunernas balanskrav, precis som är fallet beträffande målet för den offentliga sektorns finansiella sparande, ska gälla över en konjunkturcykel.

6 Gemensam välfärd

6.1 Mer pengar till kommunsektorn

Som visades i avsnitt 4.3 står kommunsektorn inför stora utmaningar de närmaste åren. På kostnadssidan har de demografiskt betingade utgifterna stigit markant de senaste åren. För perioden 2020–2022 väntas de öka dubbelt så mycket som den historiska tillväxten 1980–2015. Den ekonomiska situationen för kommuner och landsting blir än mer kännbar då tillväxten i det reala skatteunderlaget mattas av rejält jämfört med konjunkturcykeln 2007–2018. Sammantaget leder detta till att kommunsektorn får svårt att upprätthålla kvaliteten i välfärden. Figuren nedan visar SKL:s prognos över det resursgap som uppstår om kostnaderna växer i takt med befolkningen.

Figur 12 Resursgap i kommunsektorn, mdkr

Källa: SKL, Ekonomirapporten dec. 2018.

SKL beräknar att det kommer att krävas ett resurstillskott från staten på 15 miljarder kronor redan till nästa år för att klara av de demografiskt betingade utgiftsökningarna. Det är alltså det resurstillskott som krävs för att upprätthålla en oförändrad personaltäthet i välfärden. För 2021 och 2022 stiger denna siffra till 31 respektive 43 miljarder kronor. Även Konjunkturinstitutet visar på stora resursbehov för kommunsektorn. I deras senaste prognos, Konjunkturläget, mars 2019, anges ett resursgap på hela 90 miljarder kronor fram till 2023 för att bibehålla personaltätheten på 2019 års nivå. Vänsterpartiet kommer noggrant att analysera kommunernas ekonomi och till höstens budgetmotion ge förslag om ett samlat resurstillskott till kommunsektorn.

Kommunsektorn har också ett annat problem att hantera, parallellt med de rent finansiella behoven, och det handlar om det stora rekryteringsbehov som kommuner och landsting står inför. I Konjunkturinstitutets medelfristiga prognoser (2020–2027) antas personaltätheten vara konstant i kommunsektorn. Den demografiska utvecklingen, med

fler äldre och yngre, leder till ett stort behov av personaltillskott framöver. För att kunna bibehålla dagens personaltäthet kommer den kommunfinansierade sysselsättningen att behöva öka med ca 137 000 personer fram till 2027.¹⁶ Detta behov ska sättas i relation till Konjunkturinstitutets prognos för den totala sysselsättningsökningen under samma period, som uppgår till 342 000 personer. För att kunna upprätthålla en konstant personaltäthet behöver alltså ca 40 procent av den prognosticerade sysselsättningsökningen ske i kommunsektorn (inkl. de delar av näringslivet som är kommunfinansierade). Detta kommer av förklarliga skäl att bli svårt, då näringslivet också har betydande sysselsättningsbehov. För att kommunsektorn ska lyckas med sin personalförsörjning krävs stora ansträngningar för att öka välfärdssektorns attraktivitet. Det handlar om arbetsmiljön och om att kommuner och landsting måste ges resurser till höjda löner och förbättrade arbetsvillkor.

6.2 Stoppa vinstjakten i välfärden

När vi går till vårdcentralen vill vi vara trygga med att vi bemöts utifrån våra behov, inte utifrån hur lönsamma vi är. När vi får en behandling ska vi kunna vara säkra på att den ges för att göra oss friska, inte för att den är den mest lönsamma. När våra barn börjar i skolan vill vi att de möts som elever, inte som kunder eller vinstmöjligheter. Där vinsttänkandet styr påverkas våra relationer till varandra. Välfärden ska vara en fristad från sådant.

I dag går flera miljarder av det vi betalar i skatt för välfärd i stället till privata vinster. Inte sällan går vinsterna dessutom till riskkapitalbolag som själva gör sitt bästa för att smita från skatt. När ägare plockar ut vinster samtidigt som förskolebarn får sämre mat visar det vad vinstjakten leder till. Om en verksamhet en dag inte längre är lönsam kan ägarna låta den gå i konkurs. Sådana konkurser har drabbat tiotusentals elever.

Det som kostar mest pengar, och som är avgörande för kvaliteten i välfärden, är personal. Därför är det inte konstigt att det är personalen företagen oftast sparar in på för att göra vinst. Till exempel har privat äldreomsorg och privata skolor lägre personaltäthet än vad kommunala äldreboenden och skolor har. Då blir det mindre tid för de äldre och för eleverna. Samtidigt är lönerna lägre i privat äldreomsorg och i de privata skolorna. Lägre personaltäthet ökar också stressen för de anställda.

Vinstintresset förvrider välfärdens sätt att fungera. Vårdcentraler och läkarmottagningar etablerar sig mycket oftare i områden där folk är välbeställda och relativt friska. Det gör att vårdens pengar går dit och inte räcker till vården i områden där människor har lägre inkomster och där ohälsan är högre. På liknande sätt prioriterar ofta vinstdrivna skolor att dra till sig elever från studievana hem. Det ökar segregationen i skolan, vilket påverkar alla elever och skolor negativt.

Vänsterpartiet motsätter sig denna utveckling. Vinstjakten i välfärden måste stoppas. Vi föreslår därför att den modell för vinstbegränsning som föreslogs i betänkandet Ordning och reda i välfärden (SOU 2016:78) införs.

¹⁶ KI, Konjunkturläget, oktober 2018.

6.3 Jämlik sjukvård med hög kvalitet

Vänsterpartiet vill ha en sjukvård som utgår från en social helhetssyn och skapar en jämlik tillgång till vård. Hälso- och sjukvården ska aktivt samarbeta med andra samhällsaktörer för minskade klassklyftor när det gäller hälsa. Det finns i dag stora skillnader som behöver utjämnas i Sverige. De stora hälsoklyftorna tenderar att bli större. Klyftan i medellivslängden har ökat. Exempelvis lever män som tillhör de tio procent i samhället som har högst inkomster i genomsnitt nio år längre än de män som har de tio procent lägsta inkomsterna. För kvinnor är skillnaden sju år. Vi vet också att de som bor i kommuner med större andel människor med högre utbildningsnivå lever längre än personer i kommuner med en högre andel personer som har kortare utbildning. Statistik visar att andelen personer som dör till följd av hjärt- och kärlsjukdomar har minskat i hela befolkningen men med en mer betydande minskning hos personer som är höginkomsttagare. Det är viktigt att ta dessa siffror på allvar och att skapa en politik som inte drar isär vårt samhälle mer. Det blir tydligt att vi håller på att bygga in en orättvisa i vårt grundläggande välfärdssystem, det anser Vänsterpartiet behöver förändras.

Den pågående privatiseringen av välfärden innebär att ojämlikheten och ohälsan ökar. Det blir ohållbart att skattepengar göder riskkapitalister och inte återinvesteras i det gemensamma. Det enda sättet att klara framtidens vårdbehov är att slå vakt om en skattefinansierad vård.

Ojämlikheten i hälsa ökar kraftigt på grund av reformer som öppnat upp för privatiseringar och marknadsanpassningar. Framför allt får patienter i socioekonomiskt eftersatta områden betala ett högt pris för detta. I dag upphandlas verksamheter nästan uteslutande genom lagen om valfrihetssystem (LOV). Dessutom har det införts en kundvalsmodell för primärvården i hela landet som innebär att alla regioner i Sverige är skyldiga att ha vårdvalssystem med full etableringsfrihet inom sin primärvård. Regionerna har inte längre möjlighet att fritt välja system; privatiseringen av den svenska sjukvården har därigenom fått totalt lagstöd och blivit norm. I och med den lagstiftningen är det inte heller möjligt att demokratiskt styra var vårdcentralerna ska etablera sig. Lönsamhetskriterier har överordnats befolkningens behov av jämlik vård. Det är inte vårdbehoven utan de ekonomiska incitamenten som styr.

Det är av stor vikt att en storsatsning görs på primärvården under den kommande mandatperioden. Arbetet med att utveckla primärvården till en fullt utbyggd första linje måste fortsätta.

I dag vittnar flera hälso- och sjukvårdsinstanser om en alarmerande plats- och personalbrist. Det är en angelägen och nödvändig del att lösa för att säkerställa god och adekvat vård. Vänsterpartiet anser det inte vara rätt väg att gå att återinföra kömiljarder utan vill i stället satsa på långsiktiga lösningar där kvalitet står i fokus. Att ha tillgång till personal med rätt kompetens i hela landet är en ödesfråga för en jämlik hälso- och sjukvård. Vården måste vara organiserad och bemannad för att kunna möta behovet av allt från en kunnig medicinsk bedömning till hjälp med skräcken inför sprutan. Det handlar om fler utbildade undersköterskor, dietister, specialistläkare, specialistsjuksköterskor och distriktsläkare, eller fler lokalvårdare med goda kunskaper i hur städning på sjukhus ska gå till. Det behövs en ökad statlig styrning över resurs- och kompetensutvecklingen. Vidare måste det även skapas förutsättningar för att få den erfarna personalen att stanna och göra ett bra jobb med det de är utbildade för och vill arbeta med. I dag får den personal som finns kvar arbeta övertid och skjuta upp sina

sommarsemestrar och sedan, när de har lämnat för att de inte står ut med de dåliga villkoren, måste arbetsgivaren hyra in dem i korta perioder för en markant högre kostnad från ett bemanningsbolag. Därför krävs riktade insatser för att förstärka personalens villkor inom hälso- och sjukvården.

Enligt Världshälsoorganisationen riskerar psykisk ohälsa att bli den största globala sjukdomsorsaken för världens befolkning år 2030. Sverige utgör inget undantag. Under de senaste åren har stort fokus och politiska insatser lagts på att definiera och förtydliga att primärvården ska bli basen inom svensk sjukvård. Om primärvården ska kunna bära detta ansvar fullt ut även när det gäller psykisk sjukdom eller psykiatriska diagnoser krävs en fortsatt förstärkning av primärvårdens resurser. Det bör därför finnas god tillgång till personal med lämplig utbildning och erfarenhet som kan erbjuda psykologisk behandling inom primärvården. Det är även viktigt att ha tillgång till psykosocial kompetens i form av kuratorer som kan ge stödsamtal samt sjuksköterskor och annan vårdpersonal som kan skapa möjligheter till en god vård för patienterna. Om fler får tillgång till behandling i ett tidigt skede ökar chanserna att förebygga allvarligare tillstånd.

För att komma till rätta med utmaningar med rekryteringsproblem på landsbygden krävs satsningar på specialistutbildning av t.ex. sjuksköterskor. Det är också nödvändigt med satsningar på digitalisering i regional regi.

6.4 Stärkt äldreomsorg

När man blir äldre ska man mötas med trygghet, omsorg och värdighet. Ett land som säger sig ha råd med skatteavdrag för städning i hemmet måste i stället ta sig råd med en värdig äldrevård som rymmer både promenader i solen och personal som har tid att ta hand om våra äldre. Utbredningen av RUT-tjänster har förstärkt ojämlikheten bland äldre.

Vänsterpartiet vill utveckla framtidens äldreomsorg och satsa på ökad personaltäthet och fortbildning inom äldreomsorgen men också på att utveckla moderna och välfungerande boenden, bra mat och avgiftsfria trygghetslarm. Den som levt ett långt liv ska i äldreomsorgen finna både gemenskap och underhållning, och det ska finnas gott om aktiviteter att ägna sig åt.

En bra äldreomsorg är inte bara en välfärdsfråga, det är också en viktig jämställdhetsfråga. Det är framför allt kvinnor med låga inkomster som avstår hemtjänst när de blir äldre och tar hjälp av sina döttrar i stället. Kvinnor är klart överrepresenterade både bland personal och bland de anhöriga som tar ett stort ansvar för äldre familjemedlemmar. En utbyggd och välfungerande äldreomsorg är en förutsättning för att kvinnor ska kunna delta fullt ut på arbetsmarknaden. För att få en jämlik äldreomsorg behöver kommunerna tillföras tillräckliga resurser och arbetsvillkoren för äldreomsorgens personal förbättras.

Personalen är grunden för en bra, värdig och trygg äldreomsorg. Det är personalen som bygger äldreomsorgen. Bra bemanning är en förutsättning för att personalen ska få tid för möten med de äldre och göra ett bra jobb. Det är också viktigt att stärka personalens villkor och arbetsmiljö. Delade turer och många korta pass är mycket vanligt förekommande inom äldreomsorgen och medför stress och dålig återhämtning.

Sedan början av 2000-talet har en omfördelning skett från särskilt boende till insatser i det egna hemmet, och antalet personer som bor i särskilt boende har minskat

drastiskt. Samtidigt har antalet äldre ökat i befolkningen. De som är 80 år har blivit nära 10 000 fler sedan 2006, vilket borde ha inneburit ett ökat behov av platser på särskilt boende. Under samma period har fler personer beviljats hemtjänst.

Antalet äldreboendeplatser har minskat och kommunerna har i stället satsat på att fler ska bo hemma med hemtjänst. Fler och fler får avslag på sina ansökningar om särskilt boende. Det är ett sätt att hålla nere kostnadsökningarna när antalet äldre ökar. Vänsterpartiet anser att den här utvecklingen är negativ för kvaliteten inom äldreomsorgen och att den går ut över de äldres behov samt begränsar äldres möjligheter till inflytande och valfrihet. Äldre ska kunna bo hemma så länge de själva vill, men när behovet av stöd ökar och de vill flytta måste det finnas möjlighet till det.

6.5 Likvärdig skola

För Vänsterpartiet är allas rätt till kunskap det viktigaste målet med utbildningspolitiken. Alla elever ska ha samma rätt till kunskap, lärande och utveckling oavsett bakgrund och förutsättningar. Alla elever ska kunna lita på att de går i en bra skola. För att det ska vara möjligt krävs en nationellt likvärdig skola.

De senaste decennierna har utvecklingen gått åt fel håll. Skolan har gått från att vara en klassutjämnare till att vara en klassförstärkare. Undersökningar visar att likvärdigheten i den svenska skolan har försämrats sedan slutet av 1990-talet. Skillnaderna i resultat och kunskaper har ökat mellan elever, skolor och kommuner. I dag har inte alla elever samma rätt till kunskap i praktiken.

Skolsegregationen är den viktigaste orsaken till de försämringar i resultat som vi har sett på senare år. Elever från familjer med utbildningstradition samlas på vissa skolor medan andra elever som i utgångspunkten kan ha svårare att nå målen samlas på andra skolor och halkar efter alltmer. Ett högkvalitativt skolsystem är enligt Vänsterpartiets mening ett system där inget barn ska behöva finna sig i att gå i en skola som ger sämre förutsättningar än andra skolor, utan alla elever ska kunna lita på att de går i en bra skola.

En förutsättning för ett riktigt bra skolsystem är att det fokuserar på det viktigaste. Kvaliteten och behoven ska alltid komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. I skola och förskola ska det finnas personal så att varje barn får det stöd hen behöver, något som inte får prioriteras ned för att skapa vinstutdelning till ägarna. För att nå dit behöver skolan avkommersialiseras. Vänsterpartiet anser att skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag.

Vänsterpartiet och föregående regering tillsatte en välfärdsutredning 2015, Ordning och reda i välfärden. Utredningen fick i uppdrag att föreslå ett nytt regelverk för offentlig finansiering av privat utförda välfärdstjänster, inklusive skolan. Syftet med utredningen har varit att säkerställa att offentliga medel används till just den verksamhet de är avsedda för och att eventuella överskott som huvudregel ska återföras till den verksamhet där de uppstått. Under riksdagsåret 2017/18 avtog riksdagen ett förslag som byggde på utredningen. Vänsterpartiet menar att det fortfarande finns ett behov av vinstbegränsningar inom välfärden i allmänhet och skolsektorn i synnerhet. Tyvärr har nuvarande regering med sitt samarbete åt höger valt att gå en annan väg där vinstjakten tillåts fortsätta nästan helt obegränsat. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset inom skolväsendet.

Vänsterpartiet stödde kommunaliseringen av skolan i början av 1990-talet. Vi menade att ett kommunalt driftsansvar för skolverksamheten skulle ses som ett led i en ökad decentralisering och demokratisering av den offentliga sektorn. Vi lyfte dock i samband med reformen en rad farhågor. Vi var bekymrade över att statens kostnader för skolan skulle vältras över på kommunerna och att likvärdigheten mellan skolorna och kommunerna skulle minska. Att kommunerna skulle betrakta skolan som en kommunal verksamhet som alla andra som man gör besparingar på när den kommunala ekonomin kärvar. Sedan kommunaliseringen kan vi se hur underhållet av lokalerna blivit alltmer eftersatt och hur lärare fått allt fler arbetsuppgifter, vilket bidragit till en försämrad arbetsmiljö. För att kunna skapa en likvärdig och bra skola i hela landet behöver staten därför återta huvudmannaskapet för skolan.

6.6 En mänsklig sjukförsäkring

Var och en av oss ska känna en trygghet i att vi klarar oss ekonomiskt om vi blir sjuka. Det finns ett starkt stöd i befolkningen för att viktiga trygghetssystem som sjukförsäkringen ska finansieras gemensamt och solidariskt. Den tidigare alliansregeringen och också den nuvarande regeringens attacker mot sjukförsäkringen har lett till att sjuka utförsäkras. Sverige har blivit ett land där sjukdom för många har kommit att innebära fattigdom. Detta urholkar legitimiteten i och förtroendet för sjukförsäkringen. Det krävs en rad förändringar för att återupprätta en sjukförsäkring som bygger på trygghet och solidaritet mellan oss alla som omfattas av försäkringen. LO menar att det regelverk som nu är styrande, med fasta tidsgränser inom sjukförsäkringen, drabbar LO-kvinnor hårdast och att systemet förstärker köns- och klassorättvisorna.¹⁷ Tidsgränserna har gjort försäkringen stelbent och flyttat riskerna och ansvaret för sjukdom till den enskilde.

En viktig aspekt av sjukskrivningarna är möjligheten till adekvat rehabilitering och anpassning av arbetsplatserna. Det är till arbetet en person ska rehabiliteras och därför måste arbetsgivaren bli en nyckelaktör. Vidare anser Vänsterpartiet att rehabiliteringskedjan bör slopas och ersättas av ett individuellt anpassat system där fokus hamnar på medicinska insatser, rehabilitering och arbetsprövning utifrån förmågor hos den enskilde. Individanpassning bör vara central i sjukförsäkringen och därför anser Vänsterpartiet att även ersättning bör finnas i flera steg än dagens fyra, det kommer att underlätta och göra det mindre riskabelt att pröva att börja arbeta igen. Vid prövning av sjukpenning och sjukersättning ska Försäkringskassan göra en helhetsbedömning som kan väga in flera saker såsom ålder, arbetslivserfarenhet och bosättningsort. Den som är sjuk måste bli prövad mot arbeten som faktiskt finns på arbetsmarknaden. Taket för sjukpenningen och sjukersättning måste höjas för att säkra dess långsiktiga legitimitet. Vi vill se över hela sjukförsäkringen.

Det krävs också ytterligare förbättringar för de som är mer varaktigt sjuka och som uppstår sjuk- eller aktivitetsersättning. Centralt i sammanhanget är också att mjuka upp de väldigt hårda krav som finns i dag för att över huvud taget kunna få sjuk- eller aktivitetsersättning. Därtill behöver ersättningsnivån i sjukersättning höjas.

¹⁷ Kommunalarbetaren den 20 februari 2019, Så vill LO få bättre sjukförsäkring.

6.7 Ett pensionssystem med pensioner som det går att leva på

Det nuvarande pensionssystemet cementerar den ojämlikhet som finns på arbetsmarknaden i dag. Det fungerar omfördelande från lågavlönade till högavlönade genom att de som kan jobba länge, och därmed betala in pensionsavgift länge, premieras och för de som inte kan det, t.ex. på grund av tunga arbetsuppgifter, finns ingen kompensation. Den som har haft goda arbetsvillkor och en stor grad av kontroll i sitt arbete har lägre risk för sjukskrivning, vilket gör pensionen större. Många med sådana arbeten kan och vill fortsätta att arbeta efter 65 år och då blir pensionen högre. Den som däremot har haft avbrott för sjukskrivningar och arbetslöshet eller går i pension tidigare på grund av att kroppen är utsliten av ett hårt arbetsliv får lägre pension. Systemet premierar därmed högre tjänstemän och akademiker som kommer in i systemet sent och kan jobba länge medan LO-grupper som börjar jobba i tidig ålder och slits ut tidigt straffas med sänkta pensioner.

Pensionssystemet tar ingen hänsyn till att klyftorna i utbildning och inkomst även skapar klyftor i medellivslängd. Pensionssystemet och den förda politiken har också medfört att Sverige i dag har en högre andel fattigpensionärer än övriga Norden.

Pensionssystemet förstärker också de könsrättvisor som finns på arbetsmarknaden. Kvinnor har i genomsnitt 68 procent av mäns pension och skillnaden ökar med åldern.

Uträkningar som gjorts visar att framtidens pensionärer kommer att bli allt fattigare. Kommunalarbetare och industriarbetare får ca 47 procent av sin slutlön i pension. För att inte riskera fattigdom brukar en pensionsnivå på 60–70 procent av slutlönen anses nödvändig. Även med inräknad tjänstepension ligger många arbetaryrken långt under detta. För den som i dag är ung och planerar att gå i pension vid 65 kommer slutlönen att bli ännu lägre. Dagens 80-talister riskerar att få pensioner som ligger en bit under 45 procent av lönen om systemet inte förbättras.¹⁸

Vänsterpartiet vill ha ett nytt pensionssystem som ger alla människor möjlighet att leva på sin pension, inte bara de som varit höginkomsttagare. Pensionssystemet måste ge alla ekonomisk trygghet, och man ska i god tid kunna räkna ut hur stor pensionen blir. Vi vill också ha en öppen och demokratisk process kring pensionerna i stället för den nuvarande icke-transparenta pensionsgruppen. Skillnaderna mellan kvinnors och mäns pensioner är stora, och hälften av alla kvinnor tvingas ta ut garantipension till någon del för att klara sig. Till exempel kompenseras inte för föräldraledighet och sjukpenningdagar på ett bra sätt.

Vänsterpartiet anser att det nuvarande pensionssystemet är oförutsägbart och kraftigt underfinansierat och skapar otrygghet för människor. Vi vill se ett pensionssystem som ger högre pensioner och som är utformat så att människor kan känna trygghet i att pensionen kommer att gå att leva på.

6.8 LSS

Utvecklingen för LSS och den personliga assistansen har under de senaste åren varit förödande. Från början var LSS en revolutionerande rättighetslagstiftning där människors individuella behov skulle vara styrande, och den skulle ge människor rätt att leva ett liv som andra med delaktighet, egenmakt och självbestämmande oavsett funktionalitet. Men under de senaste 10 åren har tillämpningen av lagstiftningen

¹⁸ Pensionssveket – En rapport om ett ohållbart pensionssystem, Katalys 2017.

förändrats i kombination med att politiska viljeriktningar om att dämpa kostnaderna fått kraftigt genomslag. Tusentals människor har förlorat hela eller delar av sin assistans, och i dag beviljas endast 1 av 10 nyansökningar om personlig assistans av Försäkringskassan.

En avgörande begränsning av rättstillämpningen kom 2009 med en dom som ansåg att grundläggande behov måste vara integritetsnära för att kunna berättiga till personlig assistans. Mellan 2014 och 2017 har ytterligare domar gjort det i princip omöjligt att få personlig assistans. Bland annat ansågs inte att andning och sondmatning, egenvård eller det s.k. femte grundläggande behovet som grundläggande behov. Det femte grundläggande behovet avser annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Detta i kombination med den förra regeringens skarpare skrivelser om besparingskrav i regleringsbrevet till Försäkringskassan har varit helt förödande för de personer som ska ha rätt till personlig assistans.

Till följd av den massiva kritik som riktades mot regeringens politik angående den personliga assistansen har vissa förändringar tvingats fram. Nu senast med en lagändring som ska säkerställa att andning och sondmatning ska anses vara grundläggande behov. Det är bra men dessvärre riskerar lagändringen att bli tandlös om man inte justerar lagen för domen från 2009. Utgångspunkten för att berättigas till personlig assistans måste vara människors behov inte dess karaktär. Att tolka vilka delar av ett behov som ska ses som integritetsnära innebär att även om lagen förtydligar vilka moment som ska tolkas som grundläggande behov (t.ex. sondmatning och andning) så kvarstår problemet med att avgöra huruvida behovet är integritetsnära eller inte. Därmed kommer mycket få personer att bli hjälpta.

Vänsterpartiet anser att en ny utredning skyndsamt måste tillsättas med syftet att LSS justeras efter all den förändring av rättstillämpningen som skett från 2009 fram till i dag i helhet. Utgångspunkten ska vara att återgå till det som är grundintentionen i förarbetet till lagstiftningen och utifrån det utvecklas och moderniseras. Alla ska ha rätt att leva ett liv som andra med utgångspunkt från våra individuella behov oavsett vår funktionalitet. LSS ska återupprättas som en rättighetslagstiftning som styrs av behov och garanterar grundläggande rättigheter.

6.9 Kultur för alla

Kulturen spelar en central roll som mötesplats i ett demokratiskt samhälle. Genom kulturen kan olika grupper och individer både få uttrycka och ta del av tankar och känslor. Kulturpolitiken är därför ett viktigt verktyg i arbetet för att försvara principerna om de mänskliga rättigheterna och alla människors lika värde. Att uttrycka sig genom konsten är en fundamental mänsklig rättighet. Vänsterpartiet är konsekvent försvarare av konstnärlig frihet och yttrandefrihet. Varje konstnärligt uttryck är unikt och en viktig del av det samhälle vi lever i. Resultatet av konstnärligt skapande kan därför inte likställas med vanliga varor och tjänster utan har en särskild dimension. Marknadskrafterna kan inte ensamma garantera att det finns en mångfald av kulturuttryck, varken lokalt, regionalt, nationellt eller internationellt, utan huvudansvaret för detta vilar på det allmänna och på kulturpolitiken i stort. Det måste därför skapas förutsättningar för att alla ska få möjlighet att utveckla sin skapande förmåga och vara aktiva deltagare på likvärdiga villkor i kulturlivet.

Vi vill satsa på kultursamverkansmodellen för att kulturen ska nå ut i hela landet. Professionellt verksamma kulturskapare måste ha möjlighet att leva på sitt kulturskapande under rimliga förhållanden. Därför vill vi bl.a. verka för att kulturskaparna får en bättre ersättning för sitt arbete, att fler får fast anställning på kulturinstitutionerna och att socialförsäkringarna anpassas efter den verklighet som de frilansande kulturskaparna lever i.

Vi vill satsa på folkbiblioteken och verka för att varje skola ska ha tillgång till ett skolbibliotek bemannat med skolbibliotekarie. Skolan och den kommunala kulturskolan spelar en viktig roll för barns och ungas tillgång till kultur och konstnärliga uttryck. Vi vill stärka alla barn och ungdomars möjlighet att själva prova på och utöva teater, dans, musik m.m. inom ramen för kulturskolans verksamhet.

Idrotten ska vara jämställd och tillgänglig för alla, oavsett ekonomiska förutsättningar eller funktionsnedsättning. Vi vill verka för att barns och ungdomars deltagande i idrott inte ska vara en klassfråga.

7 Ett hållbart arbetsliv med plats för fler

Vänsterpartiet vill ha ett tryggt och hållbart arbetsliv med plats för fler. Ett arbetsliv med stark anställningstrygghet, trygga arbetsvillkor och god arbetsmiljö. Ett arbetsliv som ger möjlighet till inflytande, delaktighet och utveckling. Dagens arbetsliv är varken hållbart eller inkluderande. En stor grupp löntagare har osäkra anställningar och på många arbetsplatser är arbetsmiljön bristfällig. Hög arbetsbelastning, stress och låg bemanning leder till skador, ohälsa och arbetsolyckor, i en del fall med dödlig utgång. Det är hög tid att vända utvecklingen och skapa ett tryggt och hållbart arbetsliv på löntagarnas villkor.

7.1 Arbetsförmedling, utbildning och arbetsmarknadsåtgärder

Vänsterpartiet förespråkar en aktiv statlig arbetsmarknadspolitik med tonvikt på god matchning, kunskapshöjande insatser och funktionella stöd riktade till de individer som bäst behöver dem. Insatserna ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad där människors kompetens och vilja att arbeta tas till vara.

7.1.1 Arbetsförmedling

En sammanhållen statlig arbetsförmedling med nationell överblick är en förutsättning för att kunna föra en aktiv arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingen ska finnas i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor. Det nuvarande kontrollsystemet med aktivitetsrapporter – som bygger på ett överdrivet misstänkliggörande och kontrolltänkande och som skapar behov av en kostsam byråkrati – ska avskaffas. Myndigheten ska fokusera på att rusta de arbetssökande och matcha dem mot de jobb som finns och växer fram. Insatserna ska vara individuellt anpassade och effektiva. Samrådet mellan Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadens parter bör stärkas i syfte att ta till vara parternas unika kompetens om arbetsmarknadens funktionssätt. Myndighetens samverkan med kommuner, regioner och näringsliv bör

utvecklas. Verksamheten ska bedrivas i offentlig regi utan vinstintresse, och antalet privata aktörer bör begränsas.

Arbetsförmedlingen står nu inför mycket stora förändringar. Kraftiga nedskärningar väntar i form av uppsägningar och nedläggningar av lokala kontor, ett resultat av den budget som högerpartierna drev igenom i december 2018. Utöver detta har regeringen, Liberalerna och Centerpartiet kommit överens om att privatisera stora delar av Arbetsförmedlingens verksamhet. Vänsterpartiet säger nej till dessa försämringar. Vi vill i stället att Arbetsförmedlingen ska reformeras i en helt annan riktning och att detta ska ske på basis av en seriös och genomtänkt diskussion om den samlade arbetsmarknadspolitiken. Det kräver förutom ändringar av Arbetsförmedlingens uppdrag även en större samverkan med andra myndigheter och instanser, där den enskildes behov och samhällets vilja att stödja står i centrum. Med dagens kaotiska situation som utgångspunkt vill vi i dagsläget höja anslagen till myndigheten och behålla Arbetsförmedlingen i offentlig regi. De uppsägningar och kontorsnedläggningar som aviserats ska stoppas.

7.1.2 Utbildning

Arbetsmarknadsutbildning är ett av de viktigaste verktygen i en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det leder i hög utsträckning till arbete och ger långsiktigt positiva effekter på deltagarnas arbetsinkomster. Trots detta har antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning minskat de senaste åren.¹⁹ Vänsterpartiet anser att fler arbetslösa borde ges möjlighet att delta i arbetsmarknadsutbildning. För att åstadkomma detta bör antalet platser utökas. Samtidigt behöver kvaliteten på utbildningarna förbättras och i högre grad än i dag riktas mot bristyrken. Särskild vikt bör läggas på att erbjuda utbildningar till kvinnor som fortfarande är underrepresenterade i arbetsmarknadsutbildningarna.

Utöver traditionell arbetsmarknadsutbildning bör arbetssökande i större utsträckning erbjudas utbildning inom det reguljära utbildningssystemet. Arbetsförmedlingen bör därför ges större möjligheter att anvisa arbetssökande till olika former av yrkesutbildningar inom yrkesvux, yrkeshögskola och högskola. Antalet utbildningsplatser bör utökas.

Många arbetssökande saknar i dag grundläggande utbildning. Samtidigt krävs ofta minst gymnasieutbildning för att få ett arbete och det är även nödvändigt för att kunna studera vid en yrkeshögskola eller ett universitet. För att öka människors möjligheter på en arbetsmarknad som ställer allt högre krav vill vi utöka antalet platser inom den kommunala vuxenutbildningen.

Genom att satsa mer på utbildning och kunskapshöjande insatser rustar vi de arbetssökande för att bättre möta arbetsmarknadens efterfrågan. Utbildningen ska hålla hög kvalitet och vara anpassad efter individens behov, kompetens och förutsättningar.

Utbildning ska både vara en rättighet och en möjlighet i hela landet. För att höja kvaliteten i högskolans utbildningar och för att bättre möta arbetsmarknadens behov av kompetensutveckling bör högskolans styrning och resurstilldelning ses över i linje med några av de förslag som lyfts av Styr- och resursutredningen.

¹⁹ Arbetsförmedlingens årsredovisning 2018, s. 67.

7.1.3 Arbetsmarknadsåtgärder

För individer som står väl rustade som har utbildning och kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden samt ett bra kontaktnät är insatser för matchning ofta tillräckliga. För många andra är praktik, arbetsmarknadsutbildning eller andra kompetenshöjande insatser viktiga och gör skillnad för chanserna på arbetsmarknaden. För den som varit arbetslös länge eller har nedsatt arbetsförmåga kan arbetsmarknadsåtgärder i form av en subventionerad anställning utgöra vägen in på arbetsmarknaden.

Vänsterpartiet anser att subventionerade anställningar är en bra och nödvändig åtgärd för att hjälpa de grupper som står längst från arbetsmarknaden att få ett jobb. Studier visar att personer som haft en subventionerad anställning i allmänhet snabbare får ett jobb utan stöd jämfört med dem som varit öppet arbetslösa (IFAU rapport 2018:14). Vänsterpartiet vill därför satsa mer på effektiva, individanpassade arbetsmarknadsåtgärder utformade efter den enskildes behov. Anställningsvillkoren ska följa, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal.

För att motverka fusk, oegentligheter och överutnyttjande bör regelverket kring subventionerade anställningar stramas upp. Oseriösa arbetsgivare ska inte kunna använda subventionerade anställningar som ett sätt att dumpa löner och villkor. Under förra mandatperioden vidtog regeringen ett antal åtgärder för att skapa ordning och reda bland de subventionerade anställningarna. Vänsterpartiet välkomnar detta men anser att det krävs ytterligare åtgärder för att stävja de problem som finns. Vi vill därför bl.a. införa en maxgräns för antalet subventionerade anställningar per arbetsgivare, skärpa för- och efterhandskontrollen av arbetsgivare som tar emot subventioner och införa sanktionsavgifter mot de arbetsgivare som missbrukar anställningsstöden.

7.2 Arbetslöshetsförsäkringen

En arbetslöshetsförsäkring som ger inkomsttrygghet vid arbetslöshet är en central del av den svenska arbetsmarknadsmodellen och avgörande för den enskildes trygghet och handlingsutrymme. En väl fungerande arbetslöshetsförsäkring ökar rörligheten på arbetsmarknaden, förhindrar underbudskonkurrens och upprätthåller inkomster på en anständig nivå i tider av arbetslöshet.

Under den borgerliga regeringen 2006–2014 raserades målmedvetet och strategiskt viktiga delar av arbetslöshetsförsäkringen. Villkoren för att kvalificera sig till ersättning skärptes, ersättningsnivån sänktes och höjda och differentierade avgifter infördes. Som en följd av högerns kraftiga försämringar av arbetslöshetsförsäkringen står i dag en stor grupp utanför försäkringen. Dagens a-kassa täcker få arbetslösa och försäkrar endast låga löner. Av de arbetslösa fick endast 37 procent ersättning från a-kassan under 2017.²⁰ Bland de arbetslösa som tidigare var heltidsanställda fick endast 28 procent ut en arbetslöshetsersättning som motsvarade 80 procent av deras tidigare lön.²¹

Under förra mandatperioden genomförde Vänsterpartiet och regeringen vissa förbättringar av arbetslöshetsförsäkringen. Däribland höjdes ersättningsnivåerna, en ny deltidsbegränsningsregel infördes och villkoren för förtroendevalda ändrades.

²⁰ <http://arbetsloshetsrapporten.se/ersattning-akassa/#5-1>.

²¹ Avser vecka 35 år 2018. <https://www.sverigesakassor.se/wp-content/uploads/2018/12/2018-12-10-Kompensationsgrad-vecka-35-2018.pdf>.

Förändringarna var viktiga och nödvändiga. För att återupprätta arbetslöshetsförsäkringen som en inkomstförsäkring måste dock fler åtgärder vidtas.

Vänsterpartiets mål är att 80 procent av löntagarna ska få 80 procent av sin tidigare lön vid arbetslöshet. Vi vill därför höja den högsta dagpenningen och grundbeloppet (tak och golv), indexera ersättningsbeloppen till löneutvecklingen, höja ersättningsnivån till 80 procent för hela ersättningsperioden samt för tid med aktivitetsstöd och förbättra kvalificerings- och ersättningsvillkoren. Reformerna ska ske successivt. Med våra förslag kommer arbetslöshetsförsäkringen dels att omfatta fler arbetslösa, dels att försäkra högre löner än i dag. Det ger större trygghet för fler och ökar legitimiteten för arbetslöshetsförsäkringen.

I dag är mindre än 70 procent av arbetskraften medlem i en a-kassa. Bland unga är täckningsgraden ännu lägre. Om utvecklingen fortsätter urholkas förtroendet för systemet och arbetslöshetsförsäkringen förlorar i legitimitet. Ickemedlemskap riskerar att bli norm på många arbetsplatser. För att värna den svenska arbetsmarknadsmodellen och arbetslöshetsförsäkringens legitimitet är det viktigt att vi har en väl fungerande a-kassa med hög täckningsgrad. För att få fler personer att gå med i en a-kassa bör tröskeln för medlemskap sänkas. Vänsterpartiet vill därför återinföra avdragsrätten för a-kasseavgiften.

7.3 Arbetstidsförkortning

Sedan 1973 har normalarbetsveckan om 40 timmar varit oförändrad för större delen av arbetsmarknaden. Undantaget från 40-timmarsveckan gäller för de som arbetar olika former av skiftarbete (2- eller 3-skift, intermittent eller kontinuerligt) där normalarbetsveckan sedan lång tid för de flesta är 36–38 timmar. För natt- och underjordsarbete är normalarbetsveckan 34–36 timmar.

Mellan 1957 och 1973 minskade arbetstiden med ca 1 procent per år. Om vi, som ett räkneexempel, antar att arbetsveckan hade reducerats med 1 procent per år mellan 1980 och 2010 skulle vi haft en normalarbetsvecka på exakt 30 timmar 2010. Den naturliga utvecklingen – att i takt med stigande produktivitet förkorta arbetstiden – har de senaste 40 åren till stora delar upphört. Det är nu hög tid att gå vidare med sänkt arbetstid.

För Vänsterpartiet är en arbetsmarknad där människor orkar jobba till pensionsålder utan att slitas ut i förtid helt centralt. En arbetstidsförkortning är en frihetsreform. Den ger oss mer tid för återhämtning och för att utvecklas som människor. En generell arbetstidsförkortning skulle bidra till att minska ohälsan, öka jämställdheten, minska klyftorna på arbetsmarknaden och bidra till en mer hållbar utveckling.

Vänsterpartiet vill påbörja övergången till sex timmars arbetsdag. Som ett första steg föreslår vi en nationell satsning som innebär att staten avsätter medel för att införa sex timmars arbetsdag med bibehållen lön på ett arbetsställe i varje kommun och landsting i Sverige. Satsningen kan ske inom t.ex. barnomsorgen, sjukvården, äldreomsorgen och socialtjänsten och ska vara frivillig för kommuner och landsting. Respektive länsstyrelse tar emot ansökningar och administrerar försöken.

Arbetstidsförkortningen ska omfatta alla yrkeskategorier på arbetsstället med en maxgräns på 75 personer. Undantag kan göras för personer som har arbetsledande befattningar. Arbetstidsförkortningen kan också ske på en större enhet (exempelvis på ett sjukhus). Vänsterpartiet kommer i budgetmotionen till hösten att avsätta medel för denna satsning.

7.4 Inkludering och antidiskriminering

Vänsterpartiet vill ha ett samhälle för alla, inte bara för några få. Det kräver en politik som ger alla, oavsett bakgrund, samma möjligheter och samma rätt till god utbildning, arbete och bostad. Vi vill föra en politik för inkludering – en politik som motverkar segregation och underlättar etablering i samhället. En politik som lägger grunden för ett mer jämlikt samhälle.

Ett välfungerande flyktingmottagande är en viktig del i en inkluderande politik. Mottagandet av människor på flykt ska – från asylprocessen till boendesituationen och etableringen i samhället – präglas av att den enskilda människans rättigheter står i centrum. Den generella välfärden är central för att upprätthålla de rättigheter som det är vår skyldighet att värna. Vi menar att inkluderingsarbetet måste inledas dag ett, direkt efter ankomsten till Sverige.

För att göra det lättare för nyanlända att komma in på arbetsmarknaden krävs flera åtgärder. För det första behövs satsningar på språkutbildning och språkträning anpassad efter individens förmåga. Många nyanlända saknar grundläggande utbildning; stora ansträngningar måste göras för att nyanlända ska kunna ta gymnasieexamen, vilket ofta är en grundförutsättning för att kunna etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. För det tredje behövs satsningar på validering och kompletteringsutbildningar för att ta till vara individens utbildning, kompetens och erfarenhet. För det fjärde behövs satsningar på arbetsmarknadsåtgärder och praktik för att ge arbetslivserfarenhet och erbjuda en väg in på arbetsmarknaden. Satsningarna ska vara individuellt anpassade, effektiva och av hög kvalitet.

Under förra mandatperioden genomförde Vänsterpartiet och regeringen flera viktiga satsningar för bättre etablering och mottagande såsom språkträning, språkundervisning och effektivare validering. Vi vill genomföra ytterligare satsningar i denna riktning i syfte att underlätta för nyanlända att snabbare än i dag etablera sig på arbetsmarknaden.

En fungerande inkludering kräver dessutom aktiva insatser mot diskriminering. Diskriminering är ett stort strukturellt problem som hindrar människor från att bli delaktiga i samhället fullt ut. Diskrimineringen i arbetslivet är särskilt allvarlig. Personer med utländsk bakgrund utestängs från arbetsmarknaden och har i många fall svårt att få jobb som motsvarar deras utbildning och kvalifikationer. Det är inte bara djupt orättvist – det är ett enormt slöseri med resurser. För att komma till rätta med diskrimineringen krävs ett systematiskt och långsiktigt arbete. Det måste vara kostsamt att diskriminera, men även förebyggande åtgärder och insatser för att beivra diskriminering behövs. Vänsterpartiet vill därför bl.a. tillsätta en kriskommission mot diskriminering och skärpa straffen för diskriminering. På längre sikt bör man utreda en separat lagstiftning om diskriminering i arbetslivet, där aktiva åtgärder kan tas in i kollektivavtal och därmed följas upp av fack och arbetsgivare.

8 Grön omställning

Klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald är akuta hot för människans framtida livsmöjligheter. För ett långsiktigt ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart samhälle måste planetens gränser vara grundstenen för en rättvis fördelning av naturresurser. En jämlikare fördelning av resurser är en förutsättning för att en kraftigt

minskad total resursanvändning ska kunna kombineras med en god standard för alla människor, såväl i Sverige som globalt. En grön omställning får därför störst konsekvenser för de som tar mest resurser i anspråk.

8.1 Klimatomställning

Klimatförändringen är en grundläggande samhällskris som vi bara kan lösa tillsammans och där människors engagemang för att skapa hållbara lösningar ska tas till vara. Den ger också en historiskt unik möjlighet att bygga ett bättre och mer hållbart samhälle där social välfärd och global rättvisa kan uppnås inom ramen för ekologiskt hållbara gränser. Klimatomställningen kräver att de globala och nationella ekonomiska klyftorna mellan de rikaste och de med lägst inkomster minskar. Utsläppen växer med inkomst, höginkomsttagare släpper ut mer än de som tjänar mindre genom sitt boende, sina resor och sin konsumtion. En ekonomisk politik för klimaträttvisa stärker välfärden för flertalet och minskar utsläppsutrymmet för de rikaste. När en större andel av ekonomin går till gemensamma investeringar, i stället för till att betala de rikas lyxkonsumtion, minskar utsläppen och det folkliga stödet för omställningen ökar. En ekonomi för alla – inte bara för de rikaste – minskar därmed utsläppen och klyftorna i samhället. Välfärd och gemensam konsumtion är inte bara rättvisare, det är också klimatsmart. Det är samtidigt viktigt att det inte är låginkomsttagare som ska betala för den nödvändiga klimatomställningen, utan dessa grupper måste kompenseras liksom människor på landsbygden som ofta har lägre medelinkomst och inga alternativ.

Sverige har även ett historiskt ansvar för klimatkrisen och bör vara ett föregångsland i omställningen till att uppnå ett fossilfritt samhälle. För att leva upp till Parisavtalets åtaganden och stärka möjligheterna att uppnå en temperaturhöjning som begränsas till 1,5 grader anser Vänsterpartiet att det krävs skärpta ambitionshöjningar i klimatpolitiken. Vi bör som nation därför själva anta skärpta mål i linje med vad klimatet kräver och vara drivande för att så sker både i EU och på global nivå.

Genom breda samhällsnyttiga investeringar och styrmedel bidrar vi till utsläppsminskningar för att nå våra klimatmål. Införandet, med stöd av Vänsterpartiet, av ett klimatpolitiskt ramverk med utsläppsmål, en klimatlag och inrättande av ett klimatpolitiskt råd 2017 ger förutsättningar att stärka denna inriktning. Det kräver att den klimatpolitiska handlingsplan som regeringen ska lämna till riksdagen under 2019 innehåller ytterligare åtgärder för att ramverket ska uppnås. Klimatpolitiska rådet konstaterar i sin första granskningsrapport 2019 att utsläppsminskningen har bromsat in när den behöver accelerera och att samtliga klimatmål inte nås utan ytterligare politiska åtgärder.

För en framgångsrik klimatomställning krävs att kapitalflöden som i dag investeras i energi- och resurskrävande samhällsbyggande och ett fossilbaserat energisystem styrs mot satsningar som gynnar förnybar energi, energieffektiviseringar och koldioxidneutrala material. Omställningens teknikskiften och beteendeförändringar kräver stora investeringar. Den politiska styrningen för att påskynda en sådan process är avgörande. Vänsterpartiet ser stora fördelar med att inrätta en grön statlig investeringsbank i Sverige. En sådan skulle med egna medel och genom att mobilisera privat kapital kunna leda utvecklingen mot fler investeringar i t.ex. klimatsmart infrastruktur, förnybar energi, klimatanpassning och annat som bidrar till omställningen.

Statliga bidrag för stöd till lokala klimatinvesteringar har tidigare framgångsrikt bidragit till utsläppsminskningar och utveckling av miljöteknik i Sverige genom medverkan av både kommuner, regioner och företag. Vänsterpartiet anser att klimatinvesteringsprogrammen för lokala och regionala utsläppsminskningar bör utvecklas och stärkas i omfattning under mandatperioden.

Under mars 2019 har två mycket betydelsefulla rapporter presenterats för Sveriges framtida klimatpolitik: Naturvårdsverkets underlag till regeringens klimatpolitiska handlingsplan samt Klimatpolitiska rådets rapport om regeringens politik för klimatmålen. Vänsterpartiet välkomnar dessa båda rapporters förslag på åtgärder för att öka takten i klimatarbetet och ser särskilt behov av en vassare miljöbalk, t.ex. för att kunna hantera utsläpp från industrin, samt av att regeringen aktivt verkar för att utsläppstaket i EU:s handelssystem för utsläppsrätter (EU ETS) skärps och att klimatskadliga subventioner, t.ex. undantag i koldioxidbeskattning för verksamheter utanför handelssystemet, avvecklas.

Vänsterpartiet anser att Sverige fortsatt ska skrota det outnyttjade utsläppsutrymme vi har utanför utsläppshandeln. För Sveriges del kan det handla om en överprestation runt 15 miljoner ton koldioxid under perioden 2018–2020. För att undvika att utsläppsutrymme säljs till andra länder bör Sverige därför fortsatt årligen annullera kommande överprestationer enligt EU:s s.k. bördefördelning (ESD, Effort Sharing Decision) och framtida ansvarsfördelningsbeslut (ESR, Effort Sharing Regulation).

Utsläpp som sker i andra länder, som en följd av den konsumtion som sker i Sverige, växer snabbt och är i dag större än Sveriges territoriella utsläpp. Flyg och köttkonsumtion sticker här ut som två områden med stor påverkan. Sedan 1993 har de konsumtionsbaserade utsläppen i Sverige minskat med drygt 30 procent, medan de utsläpp som genererats i andra länder för att producera produkter som slutkonsumeras i Sverige har ökat med närmare 50 procent. Vänsterpartiet anser att Sverige bör anta ett etappmål för att minska de konsumtionsrelaterade utsläppen av växthusgaser.

8.2 Energiomställning

Vänsterpartiet vill att Sverige ska vara en föregångare i omställningen till ett förnybart energisystem. Sverige ska vara ett land som tar ansvar för kommande generationer. Investeringar i det svenska energisystemet är en viktig och nödvändig del i miljö- och klimatomställningen i Sverige. Fokus ska ligga på de förnybara naturresurserna: sol, vind, vatten och skog. Satsningar på förnybar elproduktion är helt nödvändiga för att nå målet: ett ekologiskt hållbart samhälle.

Vi vill ha en 100 procent förnybar energiförsörjning till senast 2040. Den omställning Vänsterpartiet vill se innebär en mycket omfattande utbyggnad av förnybara energikällor som solenergi, vindkraft och biobränsle. Erfarenheter från andra länders utbyggnad av förnybart och de snabbt sjunkande produktionskostnaderna för framför allt solceller talar för att detta är fullt realistiskt. För att stärka Sveriges ambitioner för en kraftfull utbyggnad av solenergi bör ett tydligt nationellt planeringsmål för solenergi antas som kombineras med öronmärkta stöd på kort sikt samt stabila långsiktiga styrmedel. För att utnyttja den höga produktionspotentialen för havsbaserad vindkraft bör ett statligt driftstöd till havsbaserad vindkraft införas.

Vi vill avveckla kärnkraften och i stället satsa på energieffektivisering av industrin genom samarbets- och informationsmedel, medan små och medelstora företag ska få

utökad möjlighet till energikonsultstöd. Vi vill också öka energiforskningsanslaget och satsa mer medel på sol, solvärme, vågkraft och biogasstöd. Vi vill ha en nationell plan för energibesparing och energieffektivisering eftersom den mest hållbara energin är den som det går att spara.

Vänsterpartiet vill fasa ut fossilberoendet bl.a. genom en omfattande elektrifiering av transportsektorn och industrin och genom att styra om så att en större andel av godstransporterna sker via järnväg. De största utmaningarna i att minska utsläppen i Sverige återfinns inom bl.a. basindustrin och att en ökad styrning måste gå hand i hand med stärkt konkurrenskraft.

Det behövs vidare ekonomiska incitament för framför allt industrin och bostadssektorn att investera i energieffektivisering. Satsningar på energieffektivisering och förnybar energi innebär förutom de miljömässiga vinsterna en stor möjlighet att skapa många arbetstillfällen.

8.3 Fossilfri transportsektor

Utsläppen inom transportsektorn står för en tredjedel av Sveriges utsläpp. Om även utrikes flyg och sjöfart räknas in uppgår andelen till 40 procent. Av inrikes transporter står vägtrafiken för över 90 procent av utsläppen. Sverige har som målsättning att utsläppen från inrikes transporter ska minska med minst 70 procent senast år 2030. Målet nås dock inte med dagens beslutade åtgärder. Preliminära siffror från Trafikverket indikerar dessutom att växthusgasutsläppen ökade under 2018.

Regeringen antog 2018 en nationell plan för transportinfrastrukturen 2018–2029. Den nationella plan som regeringen antagit bygger i allt väsentligt på det förslag som Trafikverket tagit fram, vilket baserar sig på prognoser av de olika transportslagens utveckling. Dessa prognoser visar att vägtrafiken förväntas öka kraftigt när det gäller både persontrafik och transporter. I stället för att beslutade klimatmål är utgångspunkten för planeringen låter regeringen prognoser om för klimatet oönskade trafikökningar styra planen. På så sätt blir det möjligt för regeringen att besluta om en plan som innehåller nya vägsatsningar och investeringsstöd till Sälens flygplats med ökade utsläpp som följd. Vänsterpartiet delar Naturvårdsverkets uppfattning att planeringen behöver målstyrning där infrastruktursatsningar sker inom ramen för riksdagens beslutade klimatmål.

För att nå nödvändiga utsläppsminskningar måste transporteffektiviteten öka genom att förutsättningarna för att gå, cykla och resa kollektivt förbättras genom ökade investeringar och nya styrmedel. Privatbilismen måste minska, inte minst i våra städer och tätorter. För att öka andelen resande med kollektivtrafik och järnväg måste staten ta ett ökat ansvar för att stärka dess tillgänglighet i hela landet och göra de klimateffektiva färdssätten billigare än de klimatbelastande.

Vänsterpartiet är för ett byggande av höghastighetsbanor. Sveriges järnvägssystem har stor kapacitetsbrist, och höghastighetsbanor möjliggör klimatsmart resande med tåg i stället för flyg och bil samt frigör utrymme för ökade godstransporter på järnväg. En snabb utbyggnad ska inte ske på bekostnad av att andra nödvändiga järnvägsinvesteringar i landet uteblir. Vi anser att lånefinansiering bör användas för att modernisera vårt järnvägssystem och att en sådan finansiering gör att höghastighetsbanorna tidigare kan färdigställas.

SJ måste få tydliga mål som prioriterar samhällsnyttan. Avregleringar och privatiseringar inom järnvägen måste ersättas med ett gemensamt och sammanhållet järnvägssystem som sätter resenären och godstransportören i centrum. För att förbättra punktligheten och kapaciteten i järnvägssystemet krävs nivåer på järnvägsunderhållet som även åtgärdar det eftersläpande underhållet och inte bara upprätthåller det på nuvarande nivå.

Vänsterpartiet vill minska utsläppen från godstrafiken genom transporteffektiva åtgärder som stimulerar att en ökad andel gods transporteras på järnväg och med sjöfart. Förutsättningar för intermodala transportlösningar måste förbättras.

Utfasning av bensen och diesel måste påskyndas genom ökad inblandning av förnybara drivmedel. Ett ambitiöst mål till 2030 för reduktionsplikten bör därför skyndsamt införas med tydlig årlig bana fram till dess. Den nationella produktionen av förnybara drivmedel bör stärkas och de långsiktiga spelreglerna gällande styrmedel för att stimulera produktionen säkerställas. Ett mål bör införas om att inga nya bilar som drivs med fossila bränslen ska säljas i Sverige efter 2025. Vänsterpartiet ser även att det behövs ökade statliga insatser för elektrifiering av själva vägnätet.

8.4 Hållbara näringar och friska ekosystem

Sverige är rikt på naturtillgångar som bidrar till vår välfärd och sysselsättning. Naturens tillgångar ger oss därtill goda förutsättningar för en stark nationell självförsörjning vid kriser genom produktionen av livsmedel och energi. Därtill ger naturtillgångar goda förutsättningar att förädla produkter med låg miljö- och klimatpåverkan, och naturområden ger, i kombination med allemansrätten och strandskyddet, rika möjligheter för landsbygdens utveckling och för rekreation och turism.

Näringar i form av jordbruk, skogsbruk, fiske och mineralutvinning måste ske inom ramen för ekologiskt hållbara gränser med friska ekosystem och bevarad biologisk mångfald. I Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av Sveriges miljömål 2019 konstateras att ekosystemen i hav, skogar, fjäll, sjöar och jordbruksmarker fortsätter att utarmas. Grundvattennivåerna är låga och vattenkvaliteten är hotad i många sjöar och vattendrag. För att miljömålen ska nås behöver de ekologiska sammanhangen i landskapet stärkas. Enligt rapporten behövs ett ökat skydd och bättre skötsel för att bevara områden med höga naturvärden i våra skogar, odlingslandskap och vattenmiljöer.

Vänsterpartiet anser att åtgärdstakten för att nå miljömålen måste påskyndas. Det kräver ökade anslag för att skydda natur med höga naturvärden och ge skogsägare möjlighet till ersättning och nya styrmedel och åtgärder som gör vårt nyttjande av naturresurser mer hållbart. Åtgärder måste också utformas för att stärka den sociala hållbarheten i hela vårt land genom styrmedel som minskar klyftan mellan stad och landsbygd samt stärker vår nationella självförsörjningsgrad av livsmedel.

Vi ser det som mycket angeläget att regeringen tar initiativ till konkreta åtgärder för att uppnå friska ekosystem i enlighet med de antagna miljömålen.

9 Bostäder

Sverige behöver en ny bostadspolitik som kan möta de utmaningar vi står inför i form av bostadsbrist, bostadssegregation och klimatomställning – en bostadspolitik som tar ansvar för att bygga bort bostadsbristen, bryta bostadssegregationen och minska bostadssektorns klimatpåverkan. Det kräver en bostadspolitik med högre ambitioner där staten och kommunerna tar ett större ansvar än i dag.

I dag råder bostadsbrist i en majoritet av landets kommuner. Enligt Boverket behöver det byggas omkring 67 000 bostäder per år de närmaste åren. Samtidigt sjunker nu bostadsbyggandet. Bristen på bostäder begränsar människors frihet och i förlängningen samhällets utveckling. Det saknas framför allt hyresrätter med rimliga hyror, något marknaden inte klarar av att bygga på egen hand. Bostadsbristen ska byggas bort med en politik för ökat bostadsbyggande, med fokus på miljövänliga hyresrätter med rimliga hyror. För det krävs att staten tar ett större ansvar för finansieringen och att kommunerna lever upp till sitt bostadsförsörjningsansvar.

Bostadsbristen slår hårdast mot de grupper i samhället som har lägst inkomster: unga, nyanlända, arbetslösa och sjukskrivna. Många är hänvisade till osäkra andra- och tredjehandskontrakt eller att bo kvar hemma hos föräldrarna. Trångboddheten ökar i synnerhet bland nyanlända. För de grupper som har råd att efterfråga en bostad på marknaden villkor råder ingen bostadsbrist. Situationen på svensk bostadsmarknad kan därför beskrivas i termer av bostadsjämlighet – en ojämlikhet nära länkad till de inkomst- och förmögenhetsklyftor som ökat i Sverige de senaste decennierna.

Under förra mandatperioden genomförde Vänsterpartiet och regeringen de största bostadspolitiska satsningarna på 20 år. Bland annat infördes flera långsiktiga statliga stöd för bostadsbyggande, energieffektivisering och renovering. Stöden har gett goda resultat. Investeringsstödet har stimulerat byggandet av fler klimatsmarta hyresrätter inklusive studentbostäder med rimliga hyror. Stödet för energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer har varit ett viktigt bidrag för att öka takten på renoveringar och energieffektiviseringar i det befintliga bostadsbeståndet, samtidigt som hyresgäster skyddats mot orimliga hyreshöjningar. Stödet till kommuner som bidrar till ett ökat bostadsbyggande har premierat kommuner som planerar för fler bostäder och tar ansvar för bostadsförsörjningen. Samtliga stöd avvecklades i budgeten för 2019.

Vänsterpartiet vill återinföra, utveckla och förstärka de stöd som infördes under förra mandatperioden. För att ytterligare stimulera byggandet av hyresbostäder vill vi att staten ska ta över delar av risken för hyresrättens finansiering genom att erbjuda topplån med låg ränta som ersätter större delen av det egna kapitalet för byggbolagen. Med ett statligt utfärdat topplån på 25 procent av investeringen återstår 5 procent för investeraren att skjuta till. Resterande 70 procent ska som i dag finansieras av banksektorn. För att öka konkurrensen i byggsektorn och säkra långsiktigheten i bostadsproduktionen vill vi inrätta ett statligt byggbolag med uppgift att bygga lägenheter, främst hyresrätter, som alla ska ha råd att efterfråga. Bolaget ska vara affärsdrivande men ha måttliga avkastningskrav.

Vänsterpartiet säger nej till marknadshyror i nyproduktion. Det skulle leda till kraftigt höjda hyror och ökad bostadssegregation. Redan i dag har mer än hälften av hushållen inte råd att efterfråga en nyproducerad hyresrätt. För att sänka hyresnivån för nyproducerade hyresrätter vill vi införa en ny hyresmodell: Vänsterhyror.

Vänsterhyrorna baseras på låneräntan i stället för den kalkylränta som man normalt sätter hyrorna utifrån. Det ger möjlighet till en hyresrabatt som därefter trappas av under en tioårsperiod. Efter tio år är hyran tillbaka på samma nivå som man skulle ha haft med vanlig hyressättning. Med vänsterhyror får fler möjlighet att efterfråga en nyproducerad hyresrätt.

Bostaden är en social rättighet – inte en vara på en marknad. Samhället har ett uttalat ansvar för att trygga rätten till bostad för alla medborgare. Det kräver en ny bostadspolitik där det offentliga tar ett större ansvar. Marknaden varken kan eller vill lösa bostadsbristen, bostadssegregationen och bostadssektorns klimatpåverkan. Det måste vi göra gemensamt med en bostadspolitik för alla, inte några få.

10 Det svikna Sverige

Sverige har stora och växande regionala skillnader. Ojämligheten syns på kartor – på Sverigekartan och på stadsbuskartan. Pengarna finns i centrum, i de stora städerna och i stadskärnorna. Samtidigt lämnas landsbygden, bruksorterna och förorterna efter. Av de tio rikaste kommunerna i Sverige finns åtta i Stockholms län, alla de tio fattigaste ligger på landsbygden. Inom våra storstäder finns gigantiska klyftor och mellan ändhållplatserna i Stockholms tunnelbana skiljer det flera år i medellivslängd.

Vänsterpartiet vill skapa förutsättningar för att alla ska ha både rätten och möjligheten att bo var man själv önskar i Sverige. Det behövs en övergripande strategi som bygger på långsiktighet, en utvecklad samverkan, ett större regionalt inflytande och ett tydligt ansvar för staten att se till att grundläggande samhällsservice finns i hela landet. Tillgången till offentlig service är avgörande för att människor ska kunna bo och leva sina liv. Också statlig service måste finnas tillgänglig även på landsbygden.

De svikna delarna av Sverige har en sak gemensamt. Det är när marknadskrafterna får fritt spelrum som butiker stängs och jobb försvinner. Marknaden frågar bara efter hur många som kan betala. Då dras resurserna till städerna och till centrumen. Om vi ska hålla ihop och skapa förutsättningar för utveckling i hela Sverige måste vi ha likvärdiga grundläggande förutsättningar oavsett var vi bor. Vänsterpolitik handlar om att göra andra prioriteringar än marknaden. De senaste årtiondena har det offentliga ofta varit först med att lämna landsbygd och förorter åt sitt öde. Vänsterpartiet vill se satsningar som berör samhällets alla delar.

Under förra mandatperioden drev Vänsterpartiet igenom de s.k. rättvisemiljarderna. En tio-årig mångmiljardsatsning där pengarna skulle gå till kommuner med områden som karaktäriseras av exempelvis hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå och lågt valdeltagande och användas till insatser för jobb, utbildning, service, fritid och sociala insatser. Vänsterpartiet vill fortfarande att rättvisemiljarderna genomförs i enlighet med det som var överenskommet och satsningen på socioekonomiskt utsatta områden möjliggörs för att bekämpa arbetslöshet, rusta bostäder och säkerställa offentlig service i de förorter, bruksorter och glesbygdskommuner som på många sätt har lämnats efter när andra har dragit ifrån.

Det är dags att satsa på det svikna Sverige. Alla de delar av landet som sett samhällsservicen försvinna, bostäder förfalla och tryggheten gå förlorad. Där engagemanget finns, men pengar saknas. Det är hög tid att ge alla i Sverige samma chanser, att ge möjligheterna till de som under årtionden har förnekats dem. Vi ska kunna lita på att välfärdssamhället

fungerar oavsett var vi bor. Avståndet till storstädernas centrum ska inte avgöra hur stark välfärden är. Offentlig service ska inte styras av marknadslogik och enbart utgå från efterfrågan. Sverige ska vara ett land som håller ihop. Våra gemensamma rikedomar skapas av hela landets resurser och hela landets arbete. Då ska frukterna av det arbetet också komma hela landet till del. Vi behöver en annan politik, en politik som ger hopp och skapar förutsättningar för jobb, bostäder och god offentlig service.

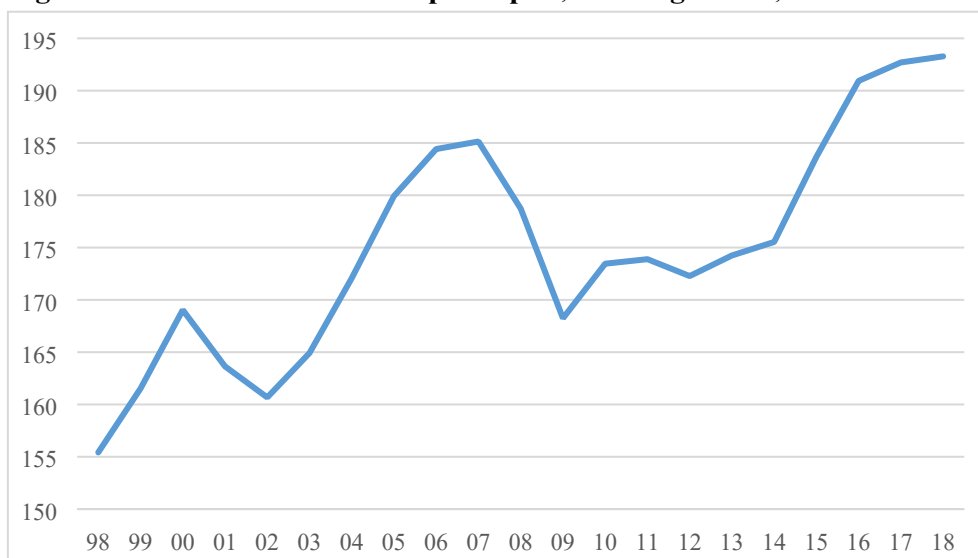
11 Ett rättvist skattesystem

11.1 Målen för skattepolitiken

Målsättningen med Vänsterpartiets skattepolitik är att trygga välfärden, öka jämlikheten, få fler människor i arbete och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling. En hög sysselsättning är en förutsättning för att få resurser till den offentligt finansierade, generella välfärden. Skatt ska betalas efter bärkraft och välfärden fördelas efter behov. Skatteflykt och skattebrott ska bekämpas kraftfullt och principen om lika skatt vid lika inkomst återupprättas.

Skatteinkomster utvecklades väl under den förra mandatperioden. Figuren nedan visar hur de reala skatteinkomsterna per capita har utvecklats mellan 1998 och 2019. Under förra mandatperioden ökade dessa med ca 10,1 procent, vilket motsvarar ökade skatteinkomster för den offentliga sektorn på 181 miljarder kronor. Den utvecklingen kan jämföras med skatteinkomsternas utveckling under regeringen Reinfeldt. Mellan 2006 och 2016 minskade de reala skatteinkomsterna per capita med 4,8 procent, vilket motsvarar en minskning med 86 miljarder kronor för den offentliga sektorn.

Figur 13 Reala skatteinkomster per capita, offentlig sektor, tkr

Källa: VP18.

11.2 Inkomstskatterna

Under regeringen Reinfeldt sänktes inkomstskatterna med ca 100 miljarder kronor, främst i form av fem stycken s.k. jobbskatteavdrag. Förra mandatperioden både höjdes och sänktes en del inkomstskatter. Det infördes en avtrappning av jobbskatteavdraget på höga inkomster och skiktgränserna för statlig inkomstskatt sänktes. Samtidigt sänktes skatten på pensionsinkomster och på inkomster från sjuk- och aktivitetsersättningen.

Den här mandatperioden inleddes med att inkomstskatterna sänktes med ytterligare 14 miljarder kronor i form av ett sjätte jobbskatteavdrag och höjda skiktgränser för statlig inkomstskatt. Dessa förändringar genomförs som ett resultat av att riksdagen bifallit Moderaterna och Kristdemokraternas reservation på finansutskottets betänkande med anledning av regeringens budgetproposition för 2019 (bet. 2018/19:FiU1). Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att regeringen avser att fortsätta med ofinansierade skattesänkningar. I vårpropositionen aviserar nu regeringen att den avser att helt slopa den s.k. värnskatten. En skattesänkning som till 100 procent går till den tiondel i samhället som har de högsta inkomsterna. Vänsterpartiet avvisar denna skattesänkning. I samband med höstens budgetmotion kommer Vänsterpartiet att presentera ett samlat skatteförslag, där vi sänker inkomstskatterna för låg- och medelinkomsttagare och höjer skatten för höginkomsttagare. Vi kommer där också att presentera en plan för att helt slopa klyftan mellan skatt på arbetsinkomster och skatt på övriga inkomster.

11.3 Företagsskattefrågor

Genom riksdagens beslut (rskr. 2017/18:398) i enlighet med skatteutskottets betänkande 2017/18:25 röstade riksdagen våren 2018 igenom nya skatteregler för företagssektorn. Kärnan i de nya reglerna var att en generell ränteavdragsbegränsning infördes samtidigt som bolagsskatten sänktes från 22 procent ned till 20,6 procent. Vänsterpartiet välkomnade införandet av den generella ränteavdragsbegränsningsregeln då en sådan minskar den skattemässiga skillnaden mellan finansiering med eget och lånat kapital samt möjligheterna till skatteplanering/skatteflykt. Däremot avvisade vi förslaget om sänkt bolagsskatt. Den svenska bolagsskatten har sänkts i flera steg under de senaste 10 åren. År 2009 sänktes den från 28 till 26,3 procent, och 2013 sänktes den till 22 procent. Den svenska bolagsskatten ligger därmed under OECD-snittet på 23,5 procent. Till det ska läggas att de svenska avskrivningsreglerna är mycket förmånliga i ett internationellt perspektiv. Vänsterpartiet anser att bolagsskatten bör återgå till 22 procent.

Vidare behöver skattereglerna för delägare i fåmansbolag (de s.k. 3.12-reglerna) reformeras. Bakgrunden till 3:12-reglerna är Sveriges duala skattesystem som innebär att förvärvsinkomster beskattas enligt en progressiv skatteskala och att kapitalinkomster beskattas med en proportionell skatt. Syftet med 3:12-reglerna är bl.a. att förhindra en omvandling av högre beskattade förvärvsinkomster till lägre beskattade kapitalinkomster. Reglerna syftar också till att på ett schablonmässigt sätt försöka uppskatta vad som är förvärvsinkomster och vad som är kapitalinkomster.

Sedan 3.12-reglerna infördes har en rad ändringar gjorts som sammantaget lett till att regelverket blivit alltmer generöst. Dagens 3-12-regler har kommit att utnyttjas för det som de var tänkta att motverka, nämligen inkomstomvandling. Som exempel kan nämnas att utdelningarna till delägare som har kvalificerade andelar ökade med ca 400 procent under perioden 2004–2013 samtidigt som lönerna för delägarna har utvecklats

svagare än för arbetskraften i stort.²² Detta var bakgrunden till utredningen Översyn av skattereglerna för delägare i fåmansföretag (SOU 2016:75) som sedan 2017 mynnade ut i lagrådsremissen Förändrade skatteregler för delägare i fåmansföretag.

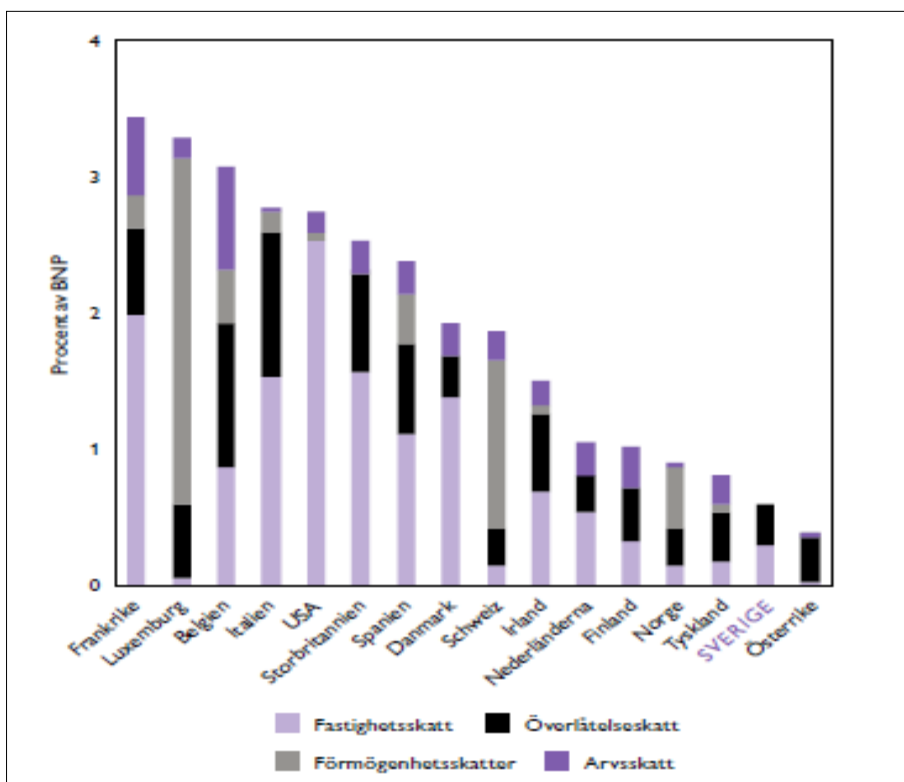
Lagrådsremissen innehöll olika förslag i syfte att minska inkomstomvandlingen, bl.a. förslag om att höja skattesatsen för utdelning och kapitalvinst. Tanken var att förslagen i lagrådsremissen skulle läggas i budgetpropositionen för 2018. Regeringen valde emellertid, efter hot om misstroendeförklaring mot finansminister Magdalena Andersson från de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna, att dra tillbaka förslaget. Vänsterpartiet anser att 3.12-reglerna i ett första steg behöver reformeras i enlighet med förslagen i nämnda lagrådsremiss.

11.4 Kapital- och egendomsskatter

11.4.1 Förmögenhetsrelaterade skatter

Som tidigare nämnts hör Sverige till ett av få länder som varken har en förmögenhets-skatt, en arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens värde. Figuren nedan visar beskattningen (2015) av hushållens kapitaläggande, såsom fastigheter, förmögenheter och arv och gåvor som andel av BNP i de rikaste västländerna. Vi utmärker oss genom att vara det enda landet utan en arvs- och gåvoskatt. Vi har ingen förmögenhets-skatt, vilket de flesta av de studerade länderna har. Därtill hör vår fastighetsbeskattning till de lägsta. Detta gör sammantaget att Sverige har den näst lägsta beskattningen av hushållens kapitaläggande vid tidpunkten för studien.

Figur 14 Skatt på hushållens kapitaläggande, 2015, procent av BNP

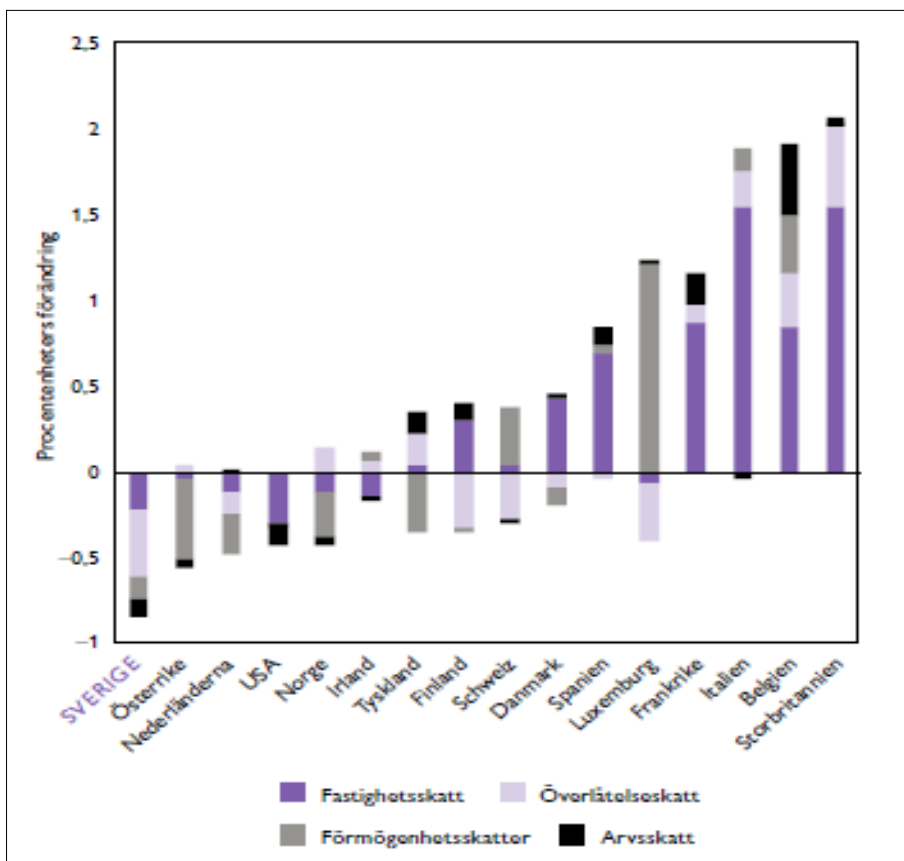

Källa: SNS (2018), Kapitalbeskattningens förutsättningar.

²² Finansdepartementet (2017), lagrådsremiss: Förändrade skatteregler för delägare i fåmansföretag.

I de flesta länder utgör fastighetsbeskattningen kärnan i beskattningen av hushållens kapitalägande. Som framgår av figuren nedan har också denna ökat i betydelse i de flesta länder. Sverige sticker ut genom att vår beskattning av fastigheter minskat relativt kraftigt under den studerade perioden (1991–2015). Vi är också det land där minskningen av den totala beskattningen av hushållens kapitalägande varit störst.

Figur 15 Förändring av förmögenhetsrelaterade skatter 1991–2015, procent av BNP

Källa: SNS (2018), Kapitalbeskattningens förutsättningar.

Sverige behöver göra en större skattereform. Dels behöver det samlade skatteuttaget öka, dels behöver skatteuttaget fördelas mer rättvist. Ett bärande inslag i en sådan skattereform bör vara en höjning av de förmögenhetsrelaterade skatterna. Vänsterpartiet anser att såväl förmögenhetsskatt och arvs- och gåvoskatt som en fastighetsskatt som baseras på bostädernas värde bör införas. Vi kommer att återkomma med utformningen av dessa i samband med vår budgetmotion till hösten.

11.4.2 Skatt på kapitalinkomster

Kapitalinkomster genereras av kapitalinnehav och består främst av ränteinkomster, aktieutdelning och kapitalvinster (reavinst). Till kapitalinkomsterna brukar man också inräkna företagets vinster. Beskattningen av dessa behandlades ovan i avsnittet om företagsskattefrågor.

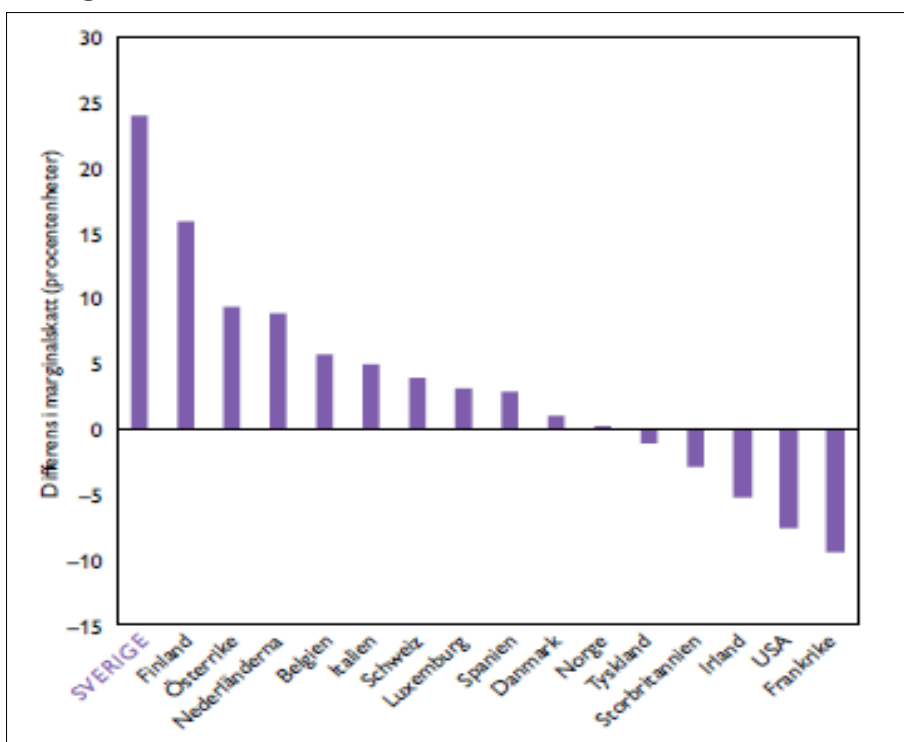
Som tidigare nämnts har Sverige sedan skattereformen 1991 ett dualt skattesystem. Med detta menas att arbetsinkomster och inkomster från kapital beskattas separat. Den generella skattesatsen för kapitalinkomster är 30 procent, men flera undantag finns. Avkastning och utdelning på aktier i onoterade bolag beskattas med 25 procent. Aktiva delägare i fåmansbolag skattas bara 20 procent på utdelningar, upp till ett särskilt

gränsbelopp, och kapitalvinsten vid försäljning av privatbostäder beskattas med 22 procent. År 2012 införde regeringen en ny sparform, investeringssparkonto (ISK), som beskattas på ett särskilt sätt. Kapitalet på ISK schablonbeskattas i stället för att beskattas baserat på utdelning eller kapitalvinst. Beskattningen av ISK är förmånlig, i synnerhet när statslåneräntan är låg.

Internationella jämförelser av kapitalinkomstbeskattning är svåra av flera skäl. I många länder aggregeras kapitalinkomster med andra inkomster och beskattas som personlig inkomst. Detta leder till att skattesatsen kan vara högre än den svenska, men eftersom grundavdrag är vanliga och skatteuttaget ofta beror på innehavstid kan den effektiva beskattningen bli lägre än den svenska.²³

I figuren nedan visas skillnaden mellan den högsta marginals-katten på arbetsinkomster och kapitalvinst i börsnoterade bolag. Som framgår av figuren sticker Sverige ut genom att ha hög marginals-katt på höga arbetsinkomster i relation till den högsta marginals-katten på kapitalvinster från börsnoterade företag. Sverige utmärker sig också från flera länder genom att kapitalvinster beskattas med samma skattesats från första kronan.

Figur 16 Differens i högsta marginals-katt på arbetsinkomst och vinst i börsnoterat företag

Källa: SNS (2018), Kapitalbeskattningens förutsättningar.

I avsnitt 4.3 kunde vi konstatera att ökade kapitalinkomster ligger bakom mycket av den ökande ojämlikheten, och vi kunde också se att kapitalinkomsterna är starkt koncentrerade till de allra rikaste i samhället. Av rättviseskäl och offentligfinansiella skäl föreslår Vänsterpartiet att skatten på höga kapitalinkomster från kapitalvinster och utdelningar höjs och görs progressiv. I höstens budgetmotion återkommer vi med den konkreta utformningen.

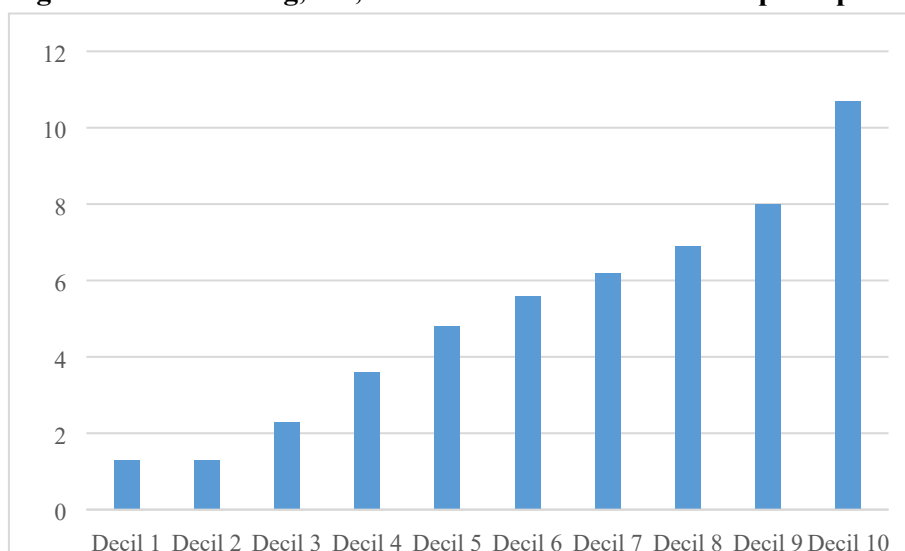
²³ SNS (2018), Kapitalbeskattningens förutsättningar.

11.4.3 Ränteavdragen

Ett annat område som behöver reformeras är ränteavdragen (eller egentligen avdrag för underskott av kapital). Ränteutgifter ingår i kapitalförluster. Kapitalförluster får kvittas mot kapitalinkomster och kapitalvinster. Avdragsrätten för ränteutgifter gäller för alla typer av lån, både blancolån och bostadslån. Den som har kapitalutgifter (inkl. ränteutgifter) som överstiger kapitalinkomsterna kan få skattereduktion på upp till 30 procent av räntebeloppet. För ränteutgifter upp till 100 000 kronor kan avdrag göras med 30 procent. För den del av ränteutgifterna som överstiger 100 000 kronor får avdrag göras med 21 procent.

Den stora delen av underskott av kapital utgörs av räntor på bostadslån. Ränteavdragen har bidragit till att blåsa upp bostadspriserna. Ränteavdragen har därtill en tveksam fördelningsprofil. Figuren nedan visar hur ränteavdragen fördelar sig efter inkomstdeciler. Den tiondel av hushållen som har de högsta inkomsterna erhåller större ränteavdrag än de 40 procent av hushållen i den andra änden av inkomstfördelningen.

Figur 17 Ränteavdrag, tkr, medelvärde för decil baserad på disp. inkomst, 2017

Källa: SCB.

Av flera skäl anser Vänsterpartiet att ränteavdragen bör trappas ned. Dels för att motverka stigande bostadspriser och för att minska hushållens skuldsättning. Ränteavdragen har därtill en dålig fördelningspolitisk profil och är kostsamma för statsbudgeten. Vänsterpartiet avser också att lägga fram ett förslag på ett tak för underlaget för ränteavdragen.

11.5 Miljöskatter

Klimatförändringen är ett akut hot för människans framtida livsmöjligheter. I kapitel 8 redovisas vår syn på en omställning för klimat och ekologiskt hållbar utveckling. För att genomföra omställningen måste det offentliga göra det möjligt för individer att göra klimativänliga och hållbara val. För klimatomställningen kommer det att krävas stora investeringar i infrastruktur, förnybar energi, energieffektivisering och andra utsläppsminskande åtgärder.

Principen om att förorenaren betalar för sin miljöpåverkan har länge varit och bör fortsatt vara ett riktmärke i den svenska miljö- och klimatpolitiken. Utsläppspriset ger

en tydlig styrande signal till alla aktörer och gör det mer lönsamt att investera i åtgärder som minskar utsläppen. Koldioxidskatten är ett centralt styrmedel i vår nationella klimatpolitik. Klimatskadliga subventioner i form av undantag i koldioxidbeskattning för verksamheter utanför handelssystemet bör därför fasas ut.

Beskattning av drivmedel är ett viktigt verktyg för att minska transportsektorns klimatpåverkan. Men den är också ett exempel på ett trubbigt verktyg som inte gör skillnad på höginkomsttagare med god tillgång till kollektivtrafik och en låginkomsttagare i glesbygd utan tillgång till alternativ till bilen. Vänsterpartiet anser det angeläget att träffsäkra styrmedel utformas för att minska klyftor mellan stad och landsbygd och att det vid behov införs kompensatoriska åtgärder för att beakta rättviseperspektivet när t.ex. skatter ger negativa fördelningseffekter. För att möta en ökad elektrifiering av vägtrafiken med stärkt regional rättvisa anser vi det angeläget att arbetet med en reform av vägtrafikbeskattning redan nu inleds.

För att Sverige ska uppnå fossilfria transporter krävs skarpare styrmedel där även skatter ingår. Klimatsmarta resor med cykel, kollektivtrafik och järnväg måste göras ekonomiskt attraktiva för resenären och godstransporter på järnväg och med sjöfart stimuleras ekonomiskt för transportköparna.

Även för att våra nationella miljömål ska uppnås krävs ytterligare styrmedel där även beskattning ingår. Dessa bör inriktas för att minska belastningen för våra ekosystem och skapa ekologiskt hållbara näringar.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Ulla Andersson (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Linda Westerlund Snecker (V)